

Une saladused - kuidas hommikul ärgata värskelt ja puhanuna

Timo Oja - tervisespetsialist ja une coach

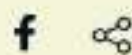
SPORT

Südameprobleemid sundisid Timo Oja mängupausile

Valga Maks & Mooritsa korvpalliklubi tagamängijal, kuuendat hooaega meistriliigas pallival Timo Ojal avastati südameprobleem.

Ivar Jurtšenko

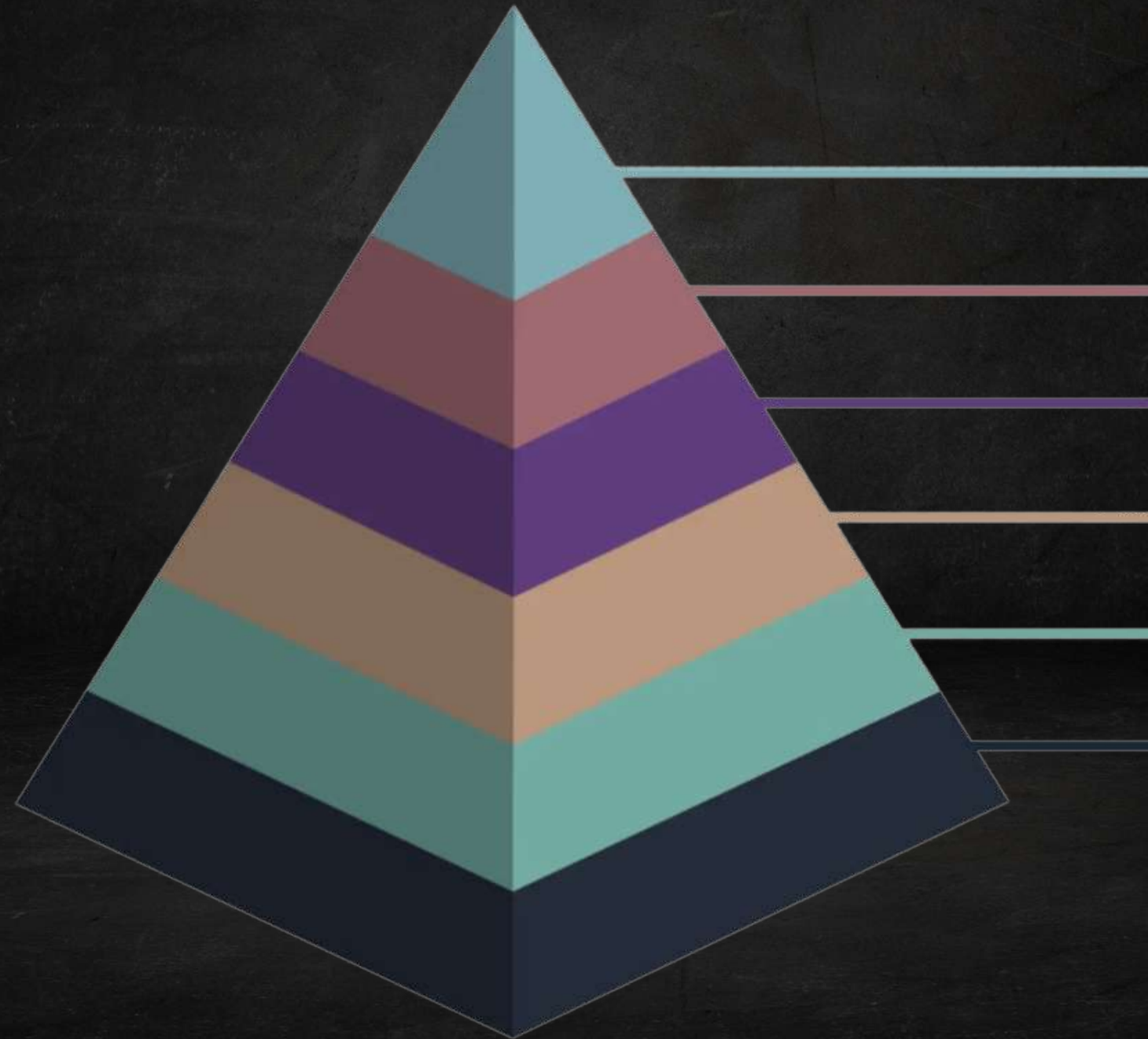
Eelmisel hooajal mängis Timo Oja (palliga) veel Rakvere Tarva meeskonnas.

FOTO: FOTO: SIM LÕVI

Uni on elu vundament

Eluiga

Elurõõm

Mõtteviis

Trenn

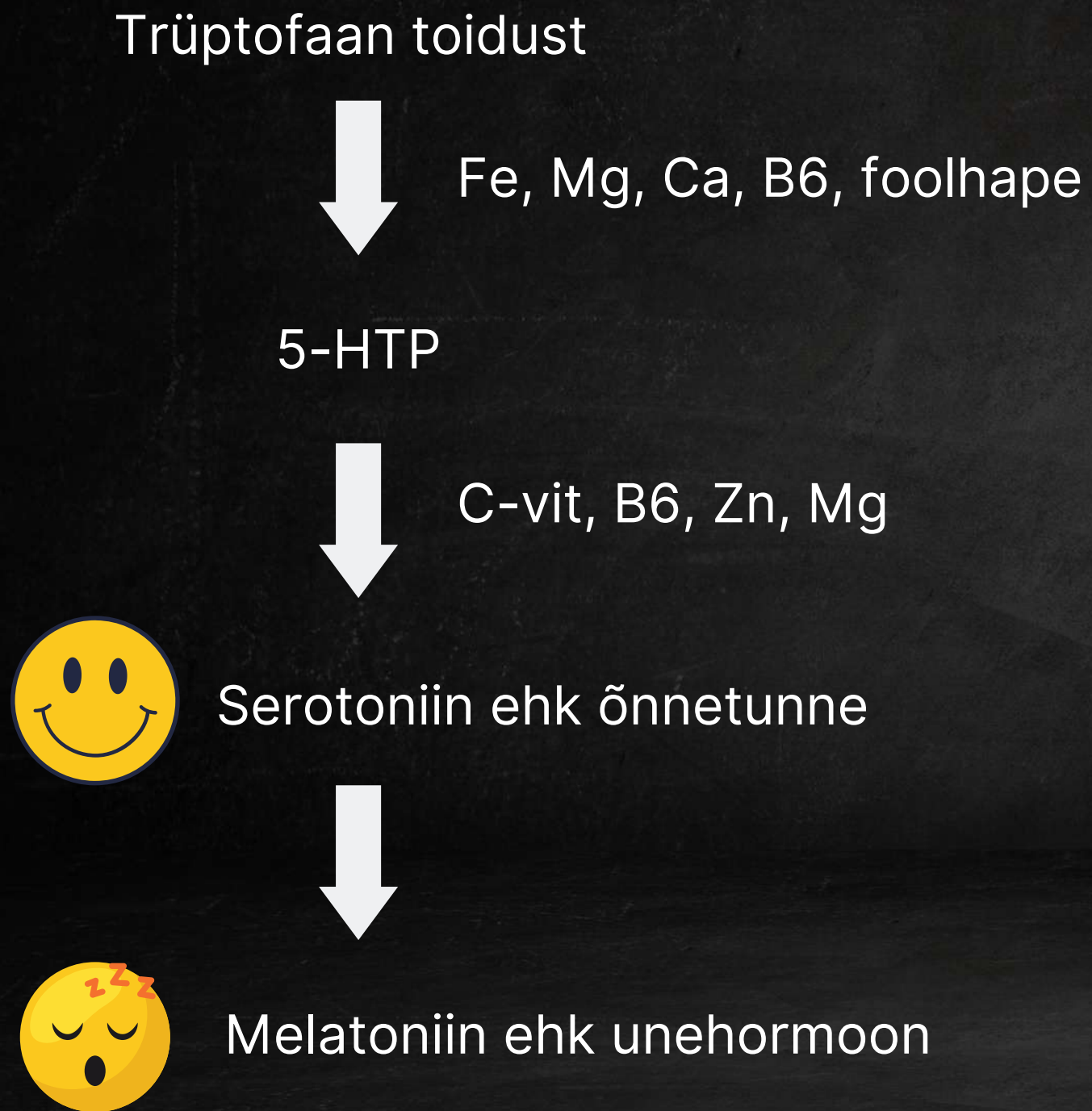
Toitumine

Ööuni

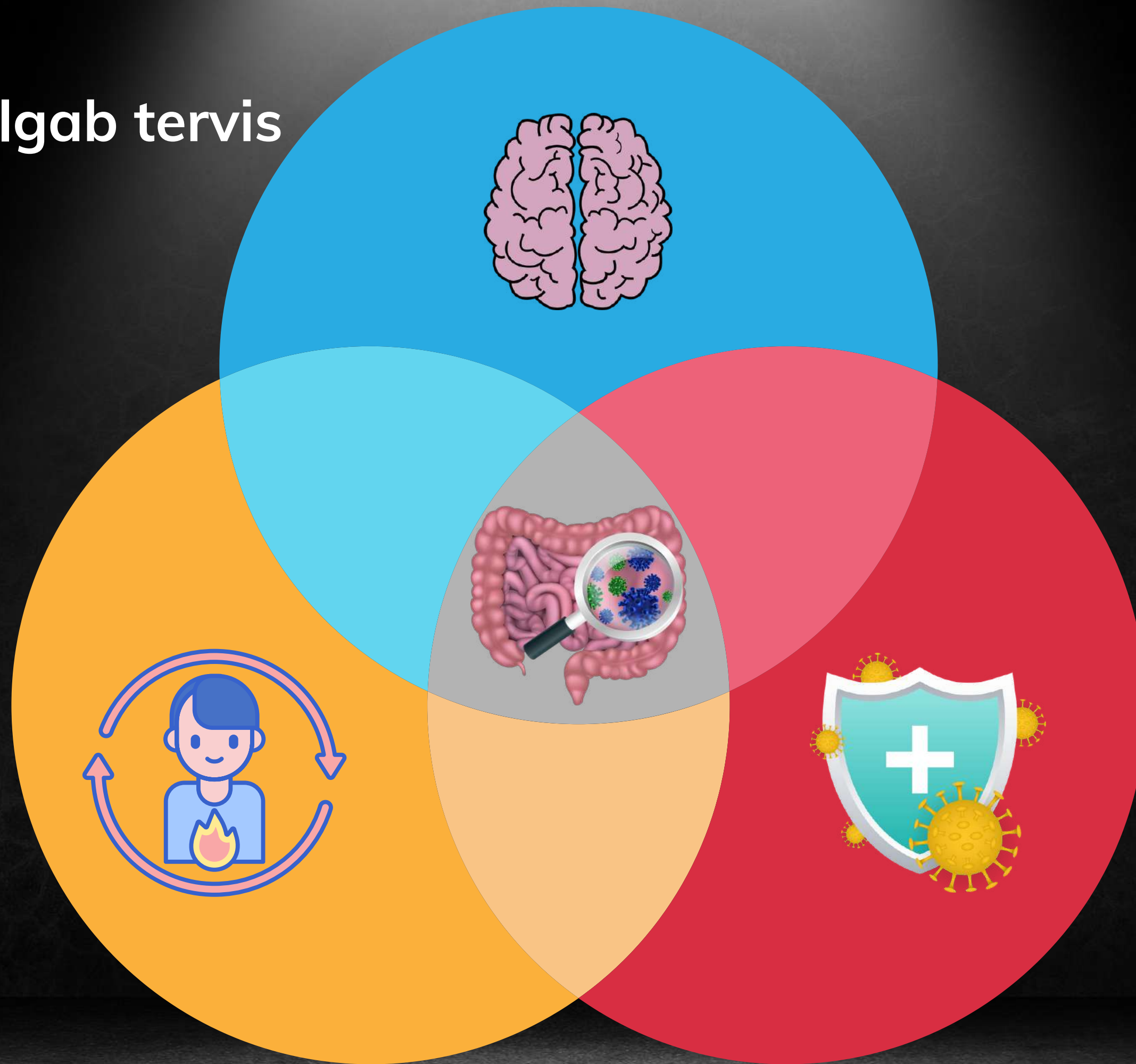

Uni tekib läbi toidu

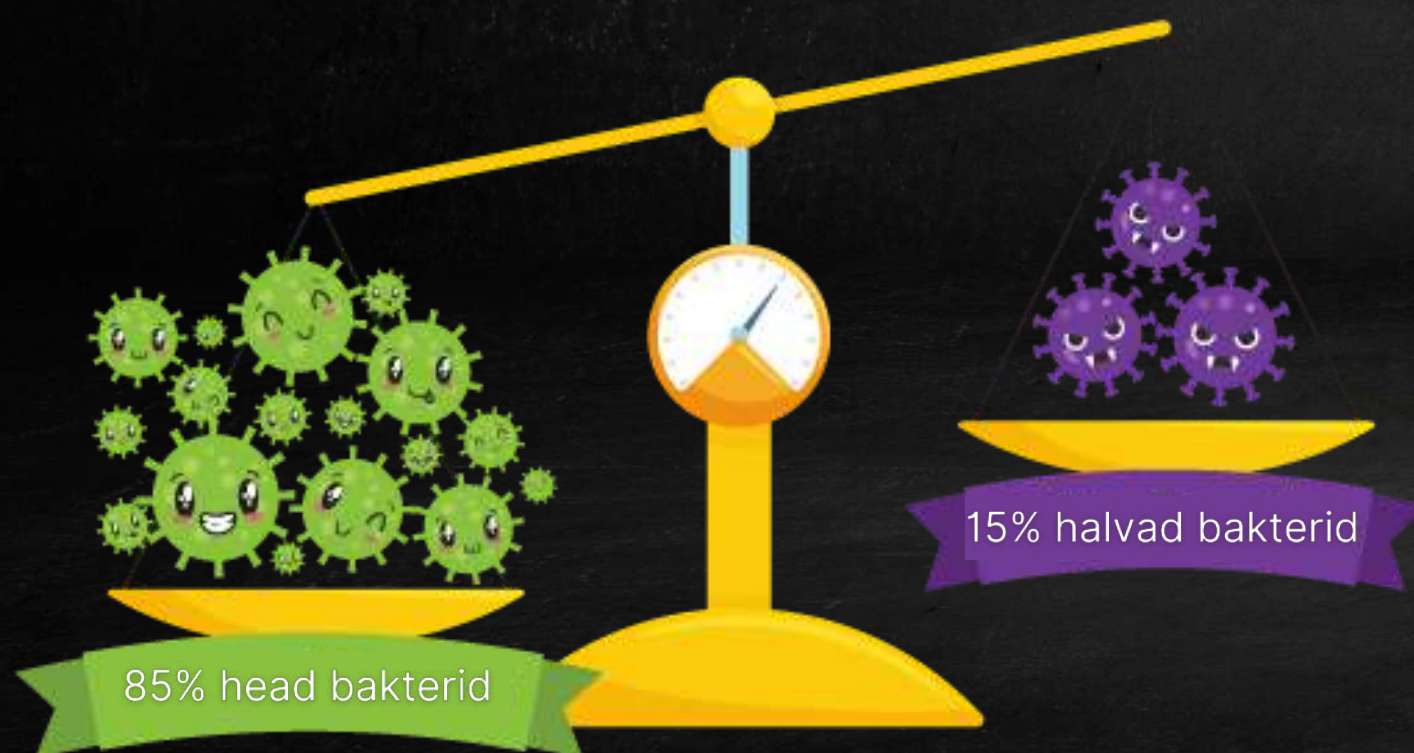
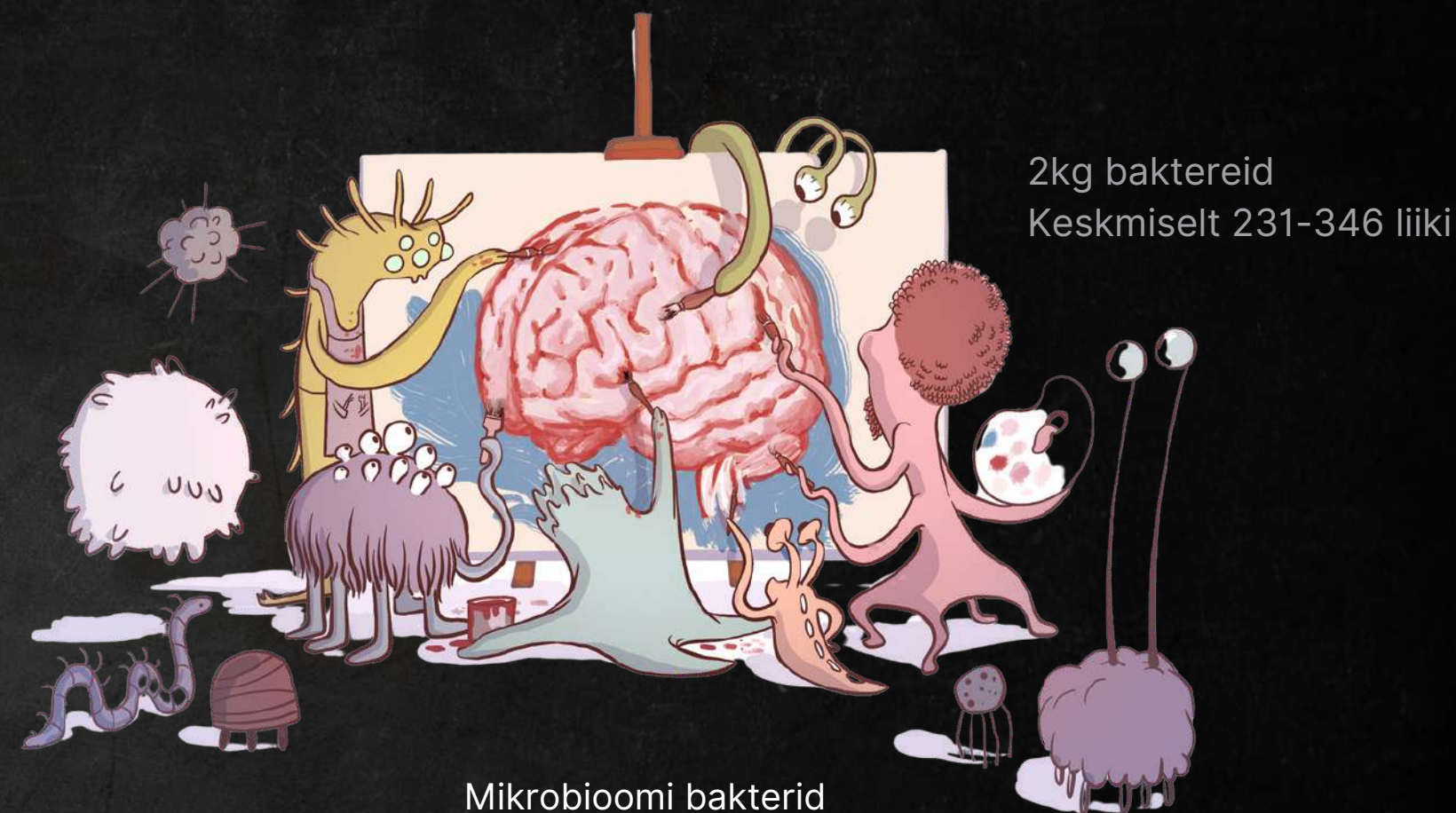
Soolestikust algab tervis

Korras soolestik toetab und

- Aitavad seedida toitu ja toitainetel imenduda
- Toodavad kehale vajalikke mikroaineid – nt K ja B12, B9 ehk foolhapet.
- Aitavad haiguseid ennetada
- Mõjutavad ajukeemiat ja vaimset tervist, sh meie tuju ja emotsioone.
- Mõjutavad une-ärkveloleku rütmi

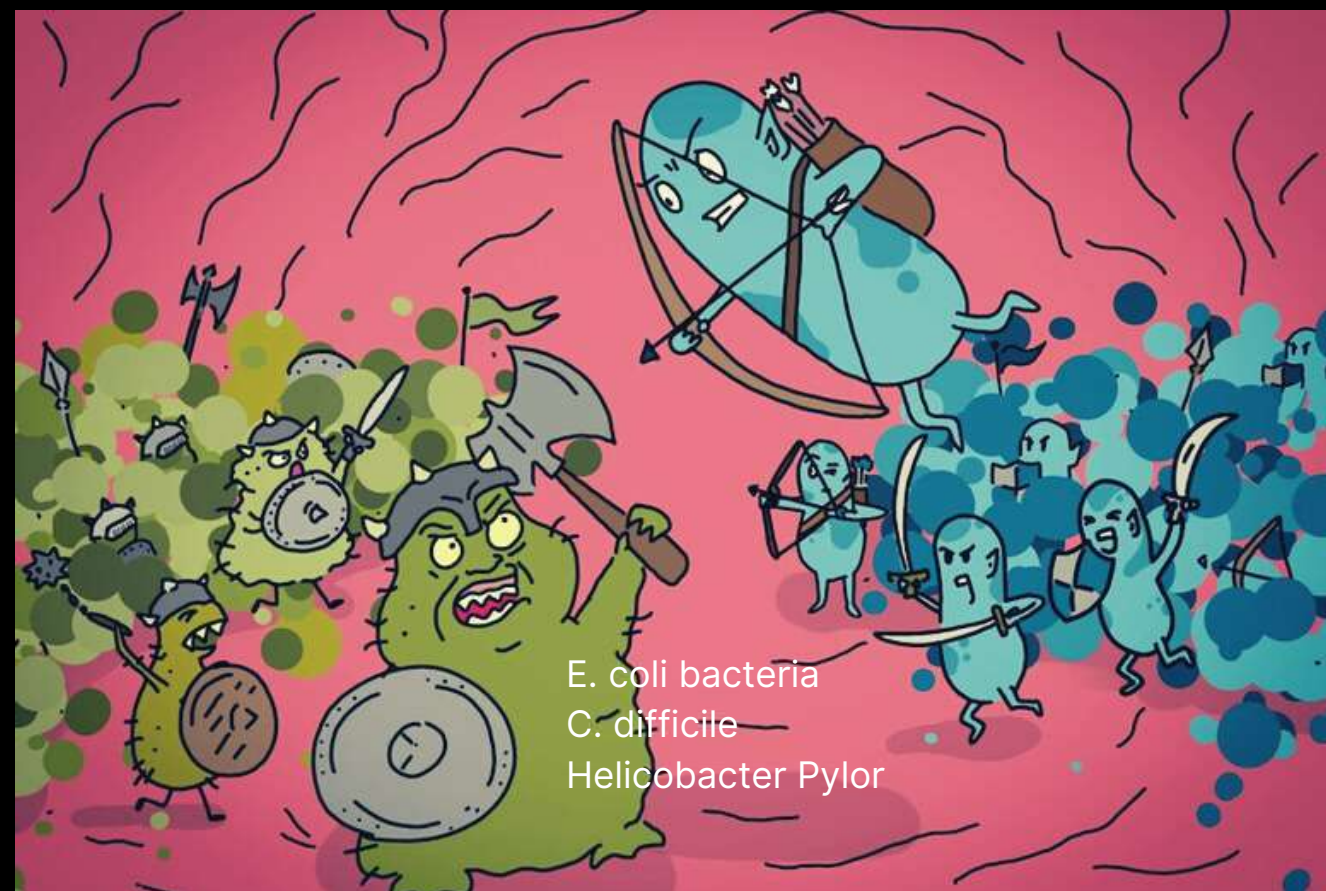

90% serotoniinist ehk õnnehormoonist toodetakse soolestikus

Selle tasemest oleneb: meeleolu, tuju, keskendumine, stressitase, depressiooni nähud, foobiad, ärevus, une kvaliteet.

70-80% immuunsüsteemist asub soolestikus.

Me magame 1/3 elust

Kõigil organismidel looduses on enda tsirkadiaanirütm, mille järgi nad magavad. Inimesed on ainukesed, kes saavad teadlikult häirida sellist bioloogilist normaalsust.

Ööuni kui...

Öine koristus peale päeva

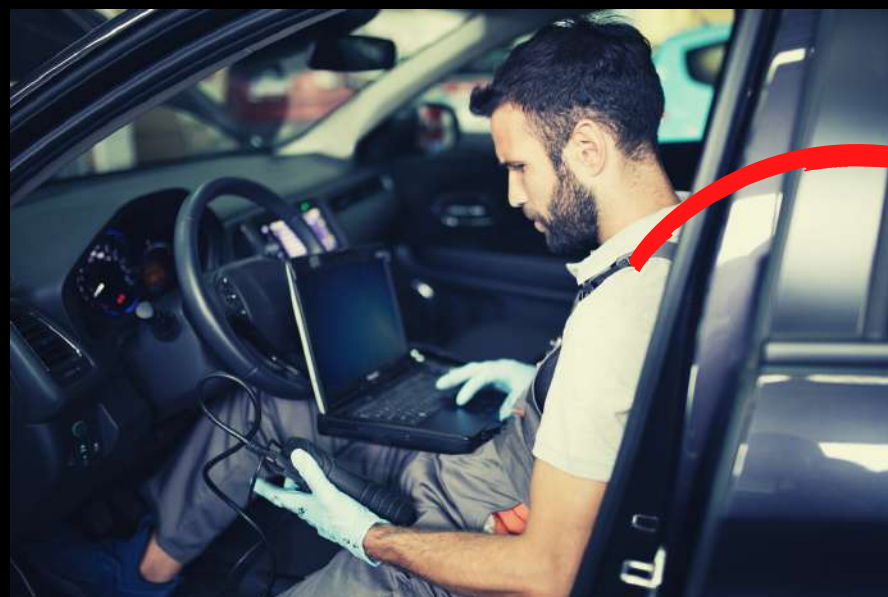
Disain ja dekoratsioon

Ehitus ja remont

Ülevaatus, hooldus ja parandus

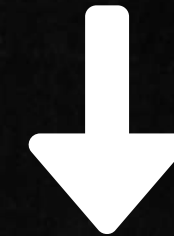

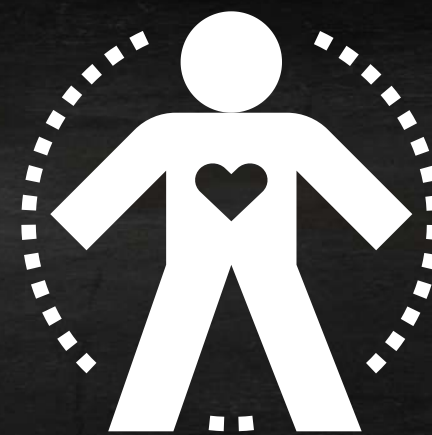
Kuidas võib õpilast mõjutada juba üks kehv öö

Motivatsioon
Produktiivsus
Fookus
Keskendumine

Ärevus
Emotsioonid
Pinged
Stress

Isud ja nälg suurem
Immuunsus nõrgem
Sportlikud võimed kehvemad
Taastumine halb - tumedad
silmaalused

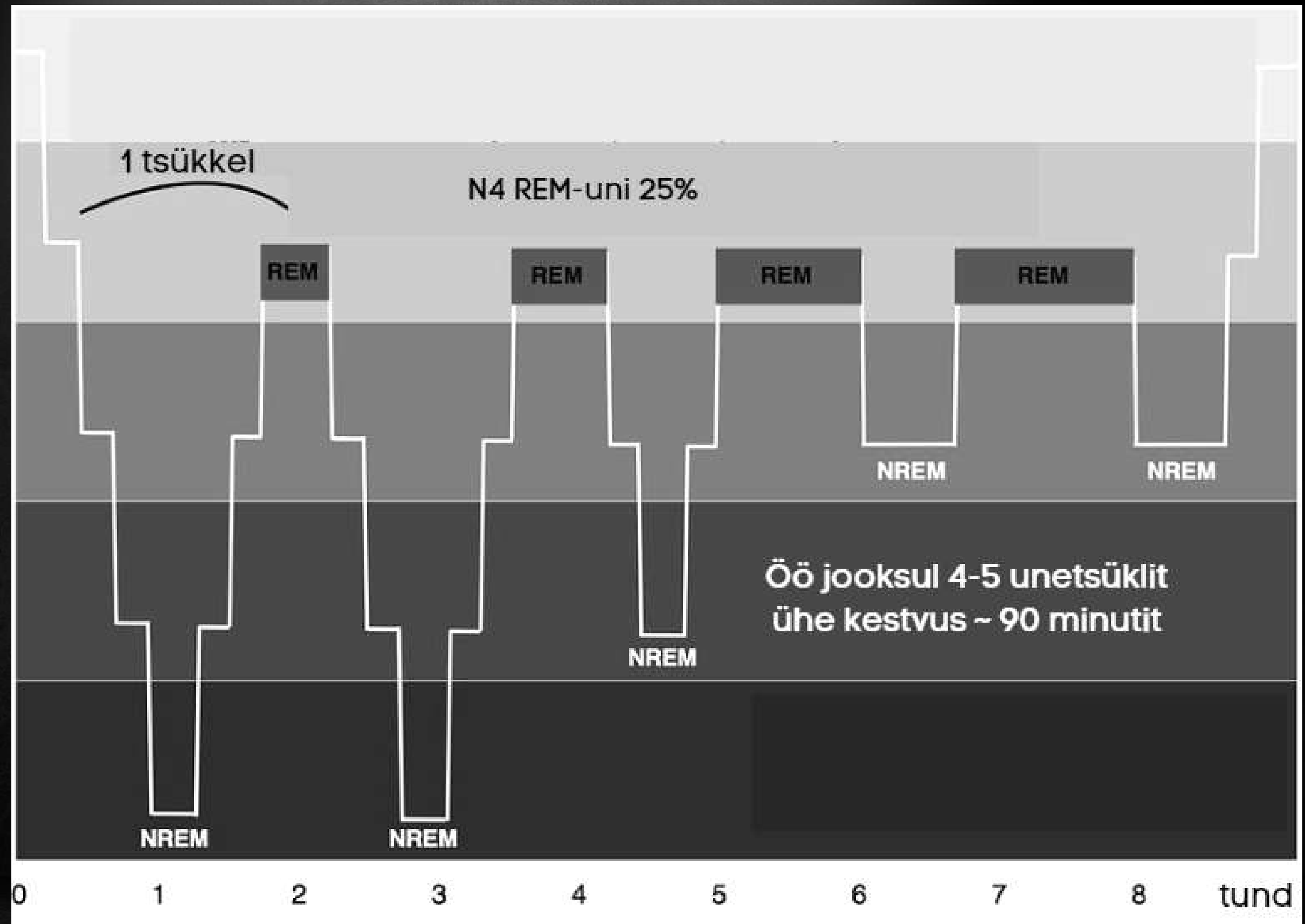
Unestaadiumid ja -tsüklid

Ärkvel

N1 staadium
kerge uni (5%)
1-7min

N2
sügav uni (45%)
10-25 min

N3
kõige sügavam uni (25%)
20-40 min

Igal ajulainel on oma eesmärk

Beeta

Tähelepanu
Kaasatud töösse
Mõtlemisega hõivatud

Alfa

Lõdvestunud seisund
Kujutlused ja visuaalid
Eneseanalüüs
Päevane unistamine

Teeta

Sügav meditatsioon
REM-uni
Ideede/loovuse voolavus
Hüпноosi seisund
Sild alateadvusse

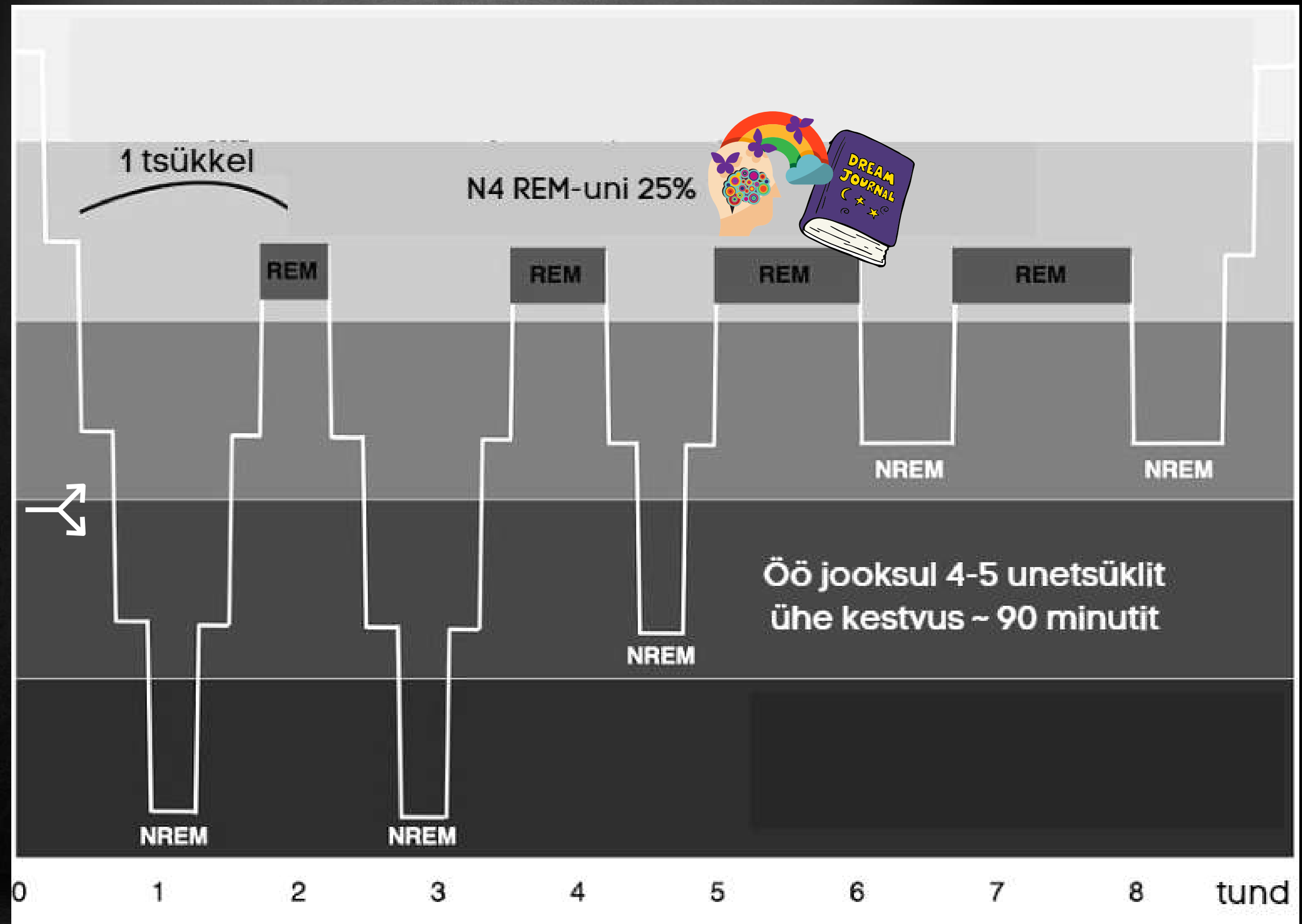
Delta

N3 staadiumi sügav uni
Koomaseisund

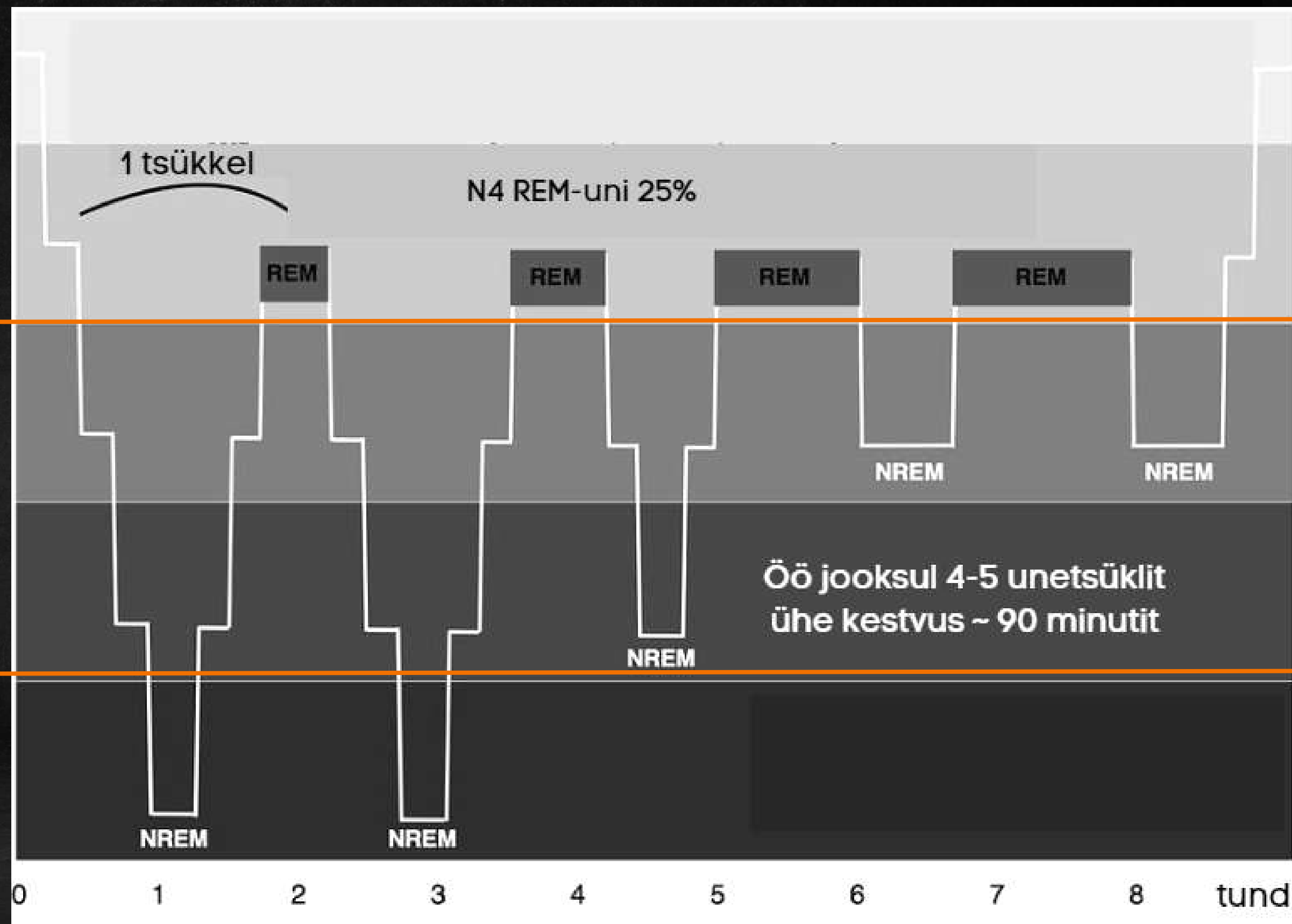
Unestaadiumid ja -tsüklid

Mis toimub keha ja ajuga N2 une staadiumil

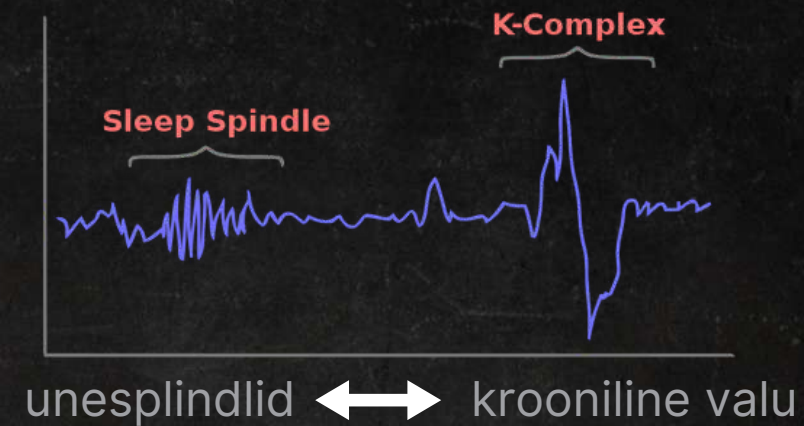
N2
teeta ajulained
sügav uni (45%) ↗

N2 unestaadium

Unespindlid ja K-kompleksi pulseeriv elektrivool = ajuplastilisus

Õpitud faktid muutuvad püsivaks

Faktiline info salvestatakse vahemälust hipokampusest pikaajalisse mällu.
Unespindlid parandavad sünaptilist plastilisust, mis on õppimise ja mälu neurokeemilisi põhialuseid.

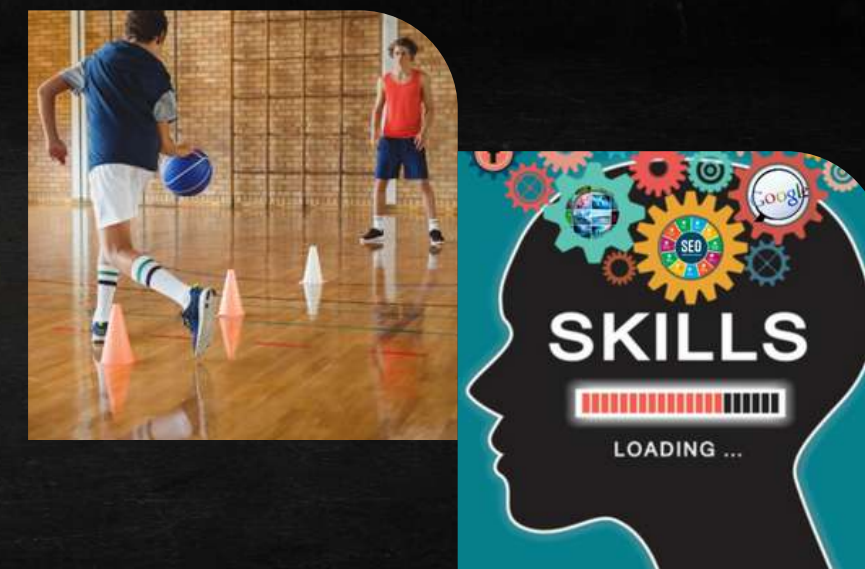
unesplindlid=andmete laadimine

Uue liikumistegevuse loomine ja salvestus

Uued närviühendused ajumälus ja motoorika lihvimine.

Motoorse ja vaimse võimekuse taastumine

Tähelepanu, reaktsiooni ja õppimisvõime paranemine.
Andmete ja faktide taastamine.

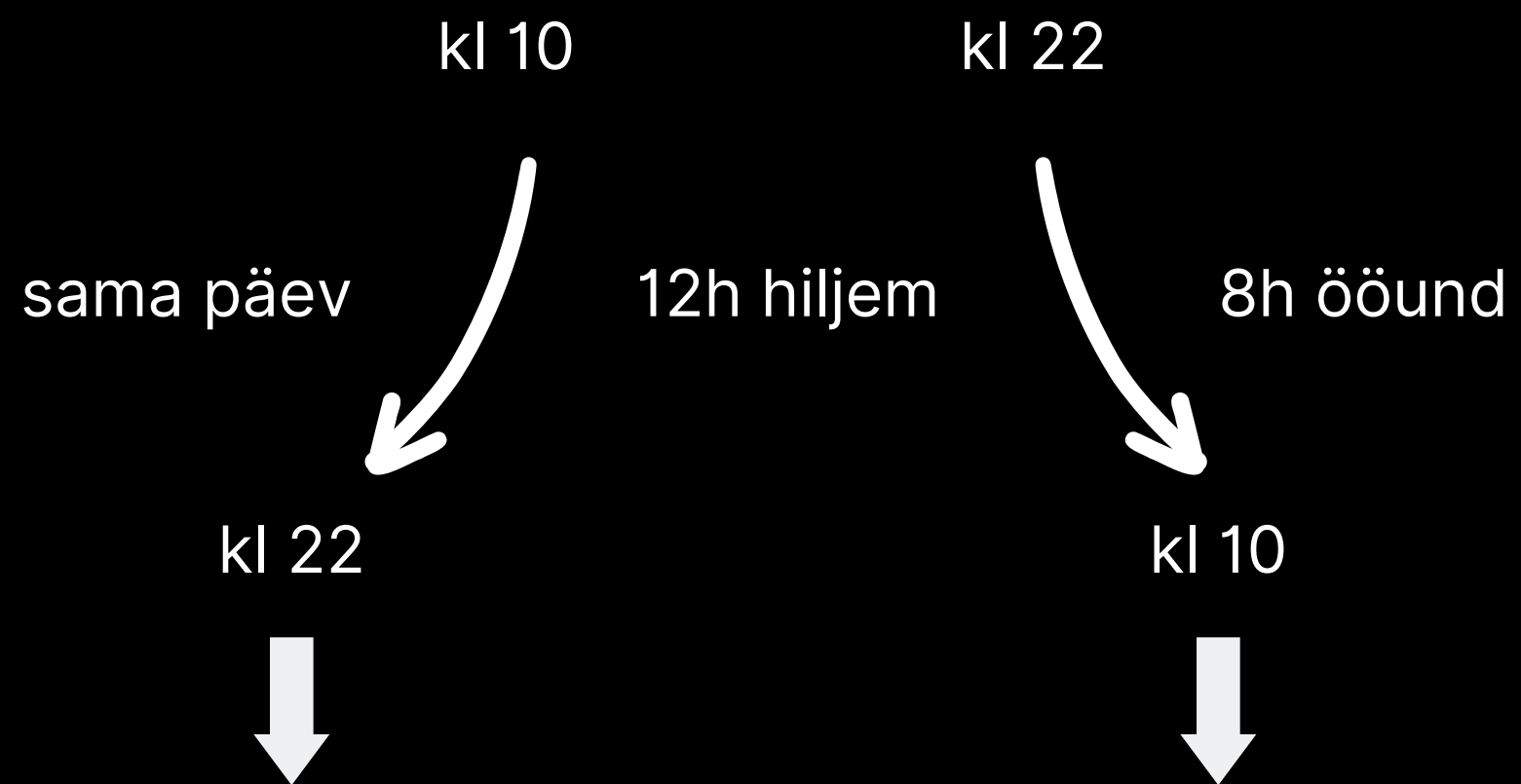

Kuidas sünnib meisterlikkus

Uuring

Kui õpitakse motoorselt klaveri heliredelit või numbrite jada 4-1-3-2-3

?

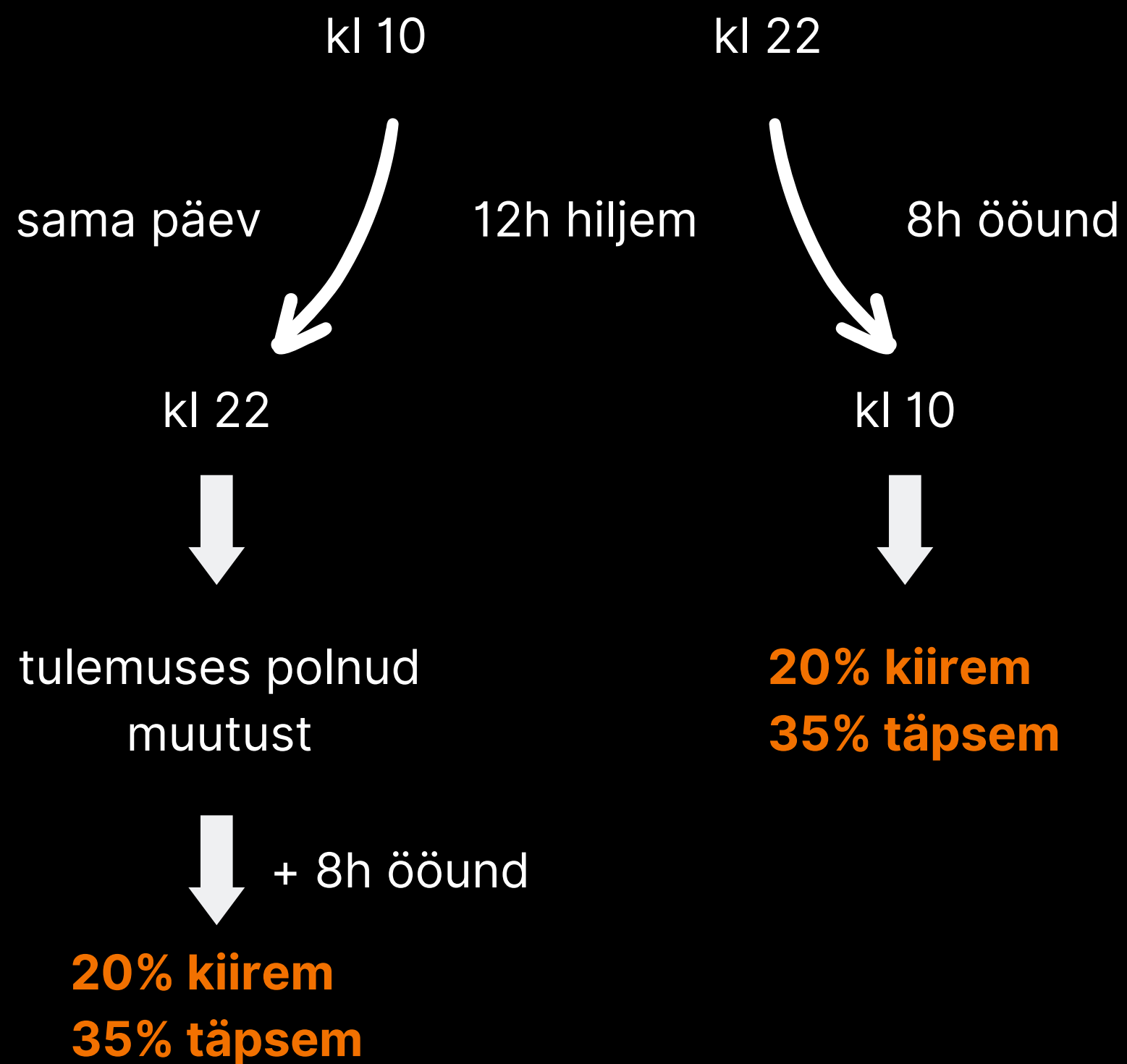

Kuidas sünnib meisterlikkus

Uuring

Kui õpitakse motoorselt klaveri heliredelit või numbrite jada 4-1-3-2-3

Rahvusvaheliselt tuntud tegevus

Siesta

Ladina keeles hora sexta (6 tund)

Inemuri

Sleeping while present (magada kohal olles)

Riposo

Úti

Mesimeri

wǔ shuì

Tee peale tunde lõunauinak

Turguta keha ja tee ajule restart vahemikul kl13-16

Power nap 25 min

- Parandab produktiivsust ja fookust
- Tõstab erksust ja tähelepanu
- Reaktsioonivõime paraneb
- Parem meeleolu ja tuju
- Vähendab väsimustunnet
- Paranevad mälufunktsioonid
- Stressitase langeb

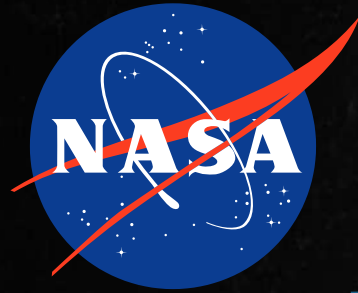
Power nap 30-90 min

- Loovus ja probleemilahendus
- 90min täis tsükkel - füüsiline parandus

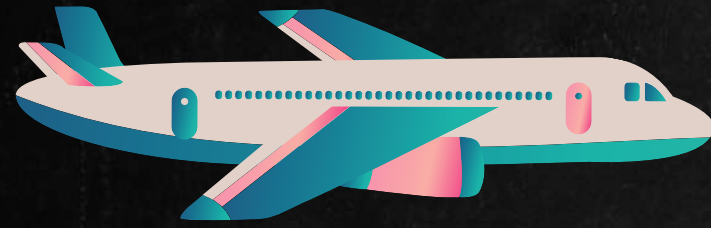

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8238550/>

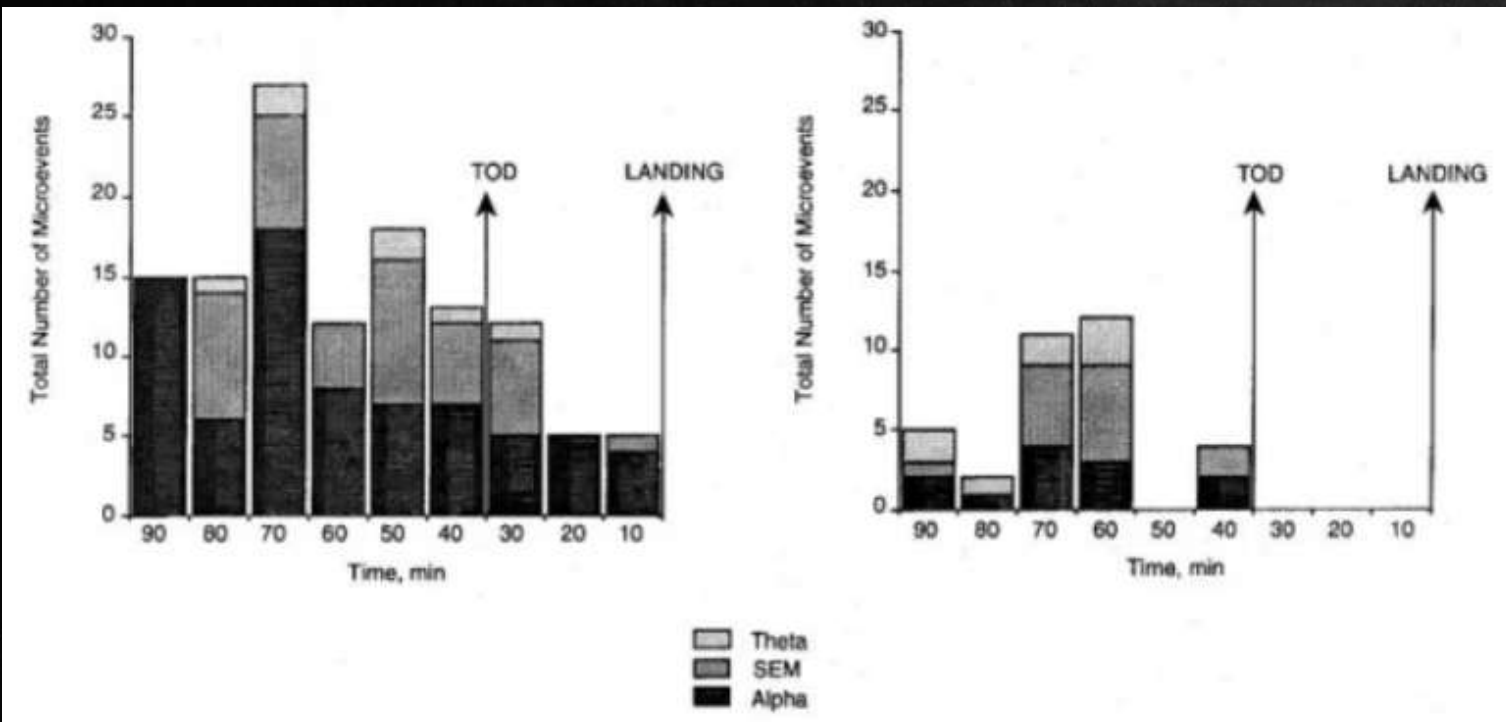

NASA 1995. a uuring

Unisuse mikrosündmused registreeriti läbi ajalainete

A Lubati teha uinak 40 min, magades 25,8 min B

7-9 h lendamist

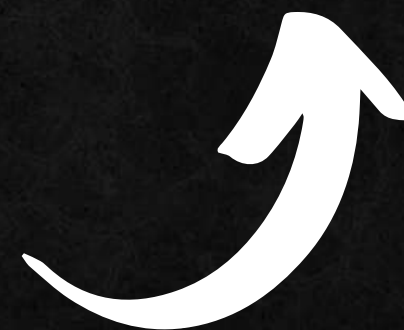
Tulemus: Pilootidel, kes tegid uinakuid esines lennu hilisemates etappides **34% vähem** soorituse vigu kui nende kolleegidel.

Uinakuta pilootidel oli **2x suurem** tõenäosus mikrosündmusele ajus ~54-100% unisemad kui kolleegid.

Lülita peale lõunat ennast välja

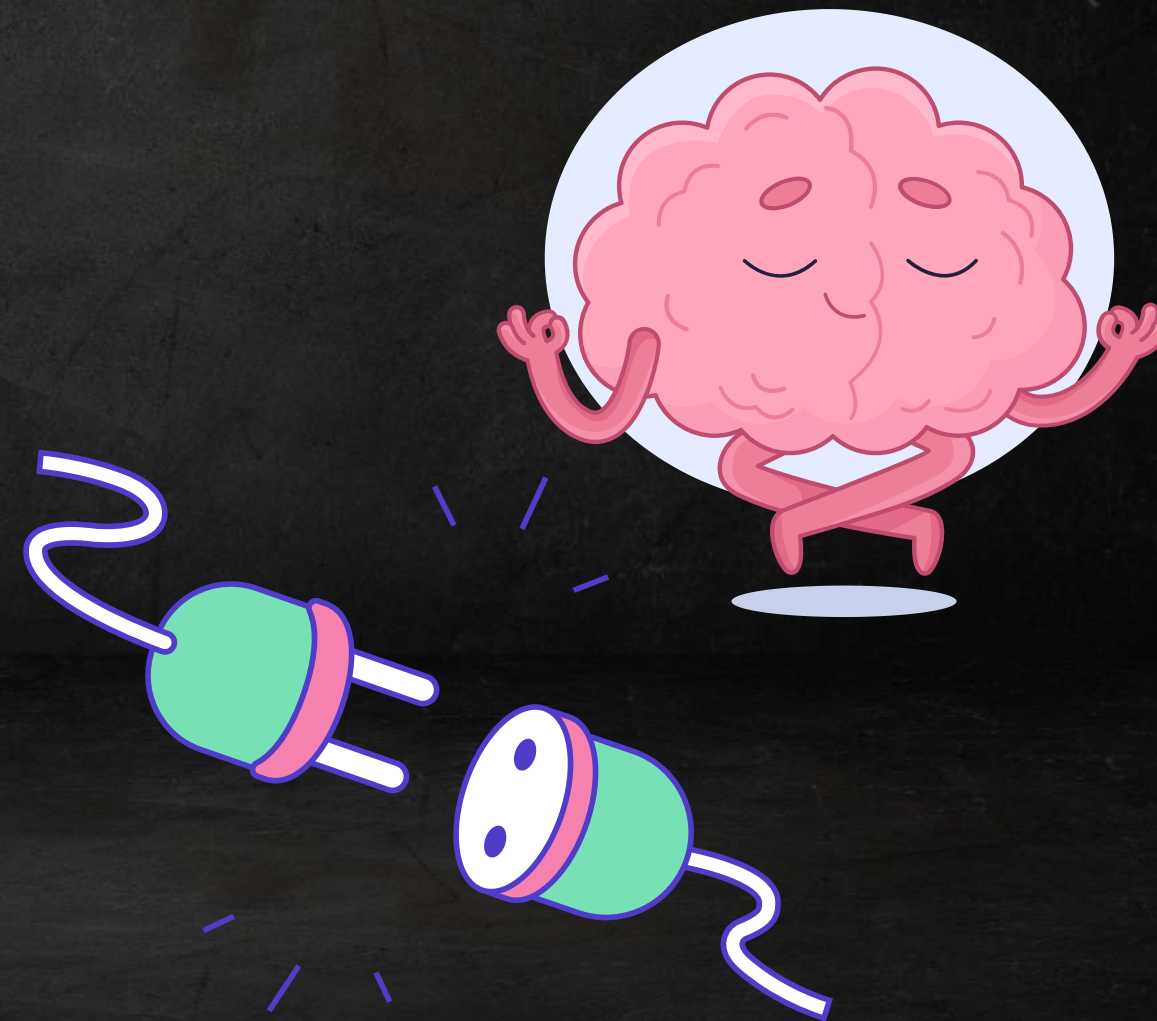

Lülita ennast välja ja taastu välismaailmast

1. Leia koht kus saad mugavalt tunda (kl13-16)
2. Leia endale sobiv rahustav heli (vihmasabin, merekohin vms)
3. Kõrvaklapid pähe ja lülitu maailmast välja
4. Kasuta valguse eest näole silmaklappe või midagi muud
5. Seadista äratuskella tööaeg 35 minuti peale

Minu lemmik kuulamine lõunasel ajal

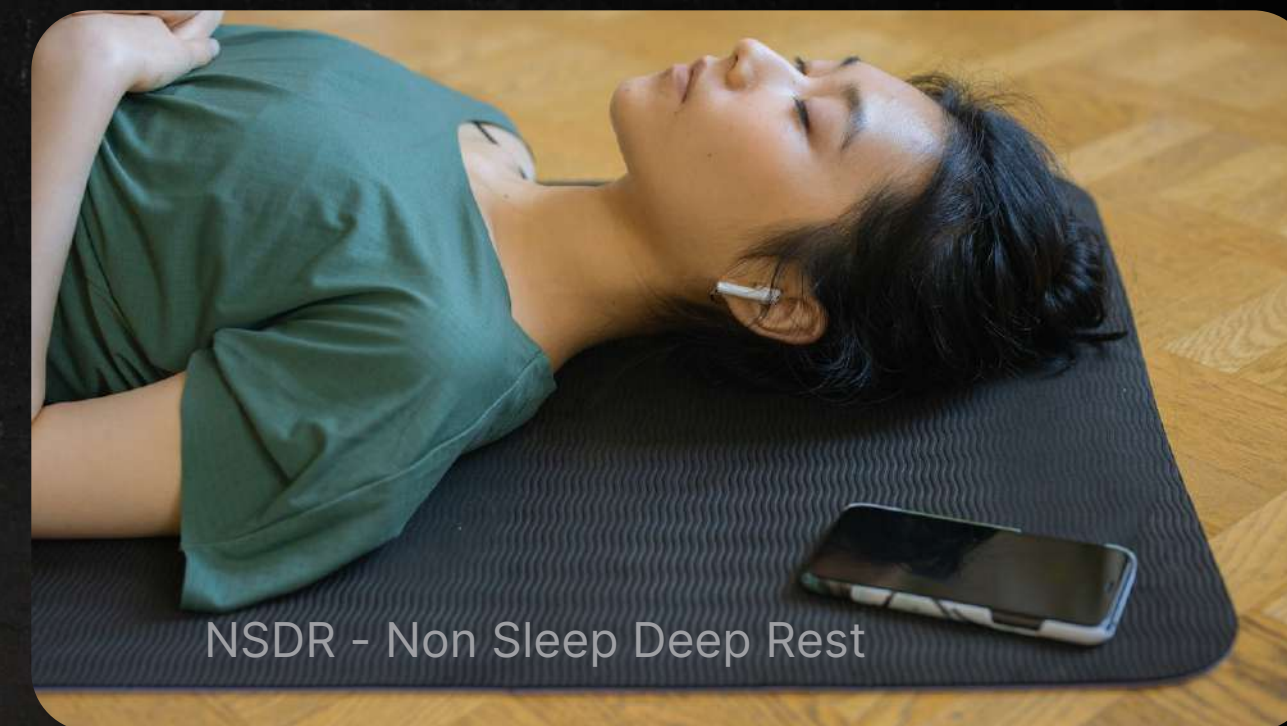
Kuidas puhata olles ärkvel?

Yoga Nidra - vaevata meditatiivne lõõgastumine

Mitte-une sügav puhkus ehk Yoga nidra puhul keha on lõdvestunud, kuid mõistus on endiselt ärkvel.

Restart ajule

NSDR hõlmab ajulaine sageduse aeglustamist, mis sarnaneb unele. Beeta → alfa → teeta
See aktiveerib parasümpaatilise närvisüsteemi - Vajalik füüsiliseks taastumiseks

Leia sobiv juhendaja hääl

Minu lemmik enne und

REM-une tähtsus

REM uni (*Rapid Eye Movement*) on kõige rohkem aju taastav etapp. Aju 30% aktiivsem kui ärkvel.

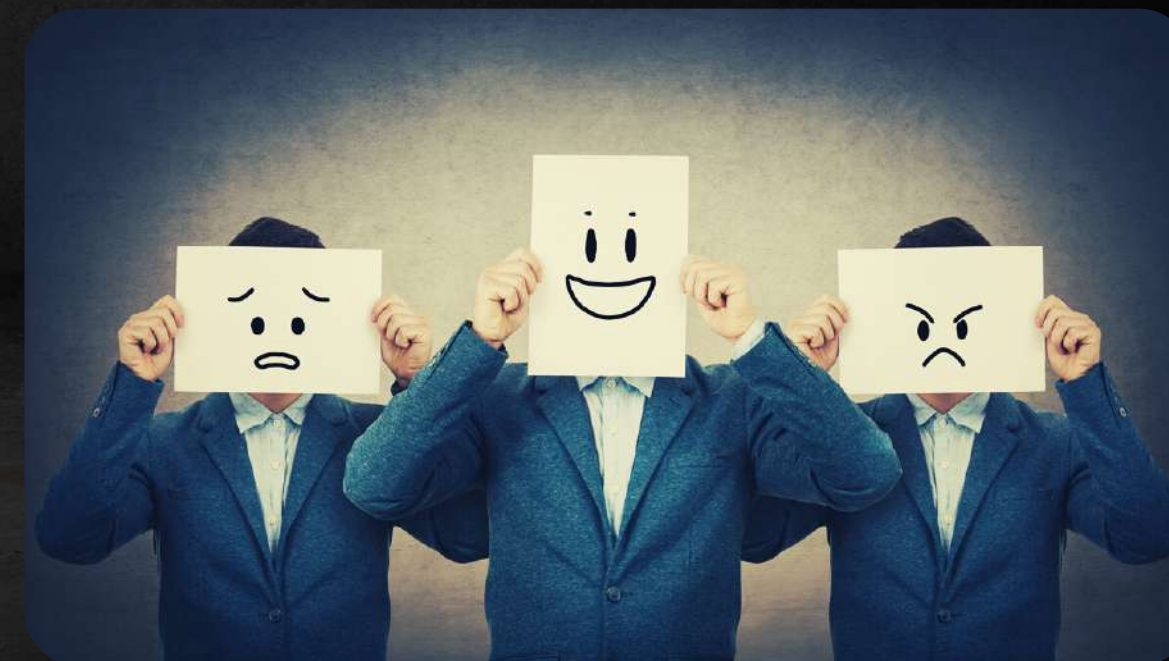
Probleemilahendus ja loovus

- Inspireerib loovust, avastamist ja aitab leida seoseid
- Avab sinu meele ulmelisel viisil
- Võtab faktidest pusle tükke terviku lahendamiseks

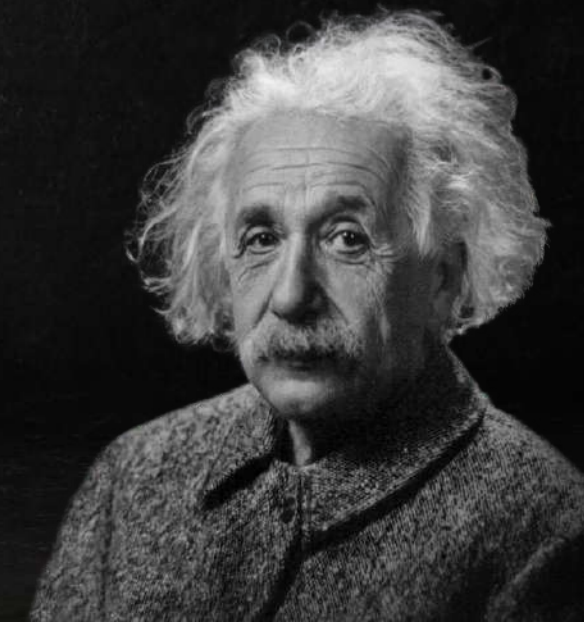
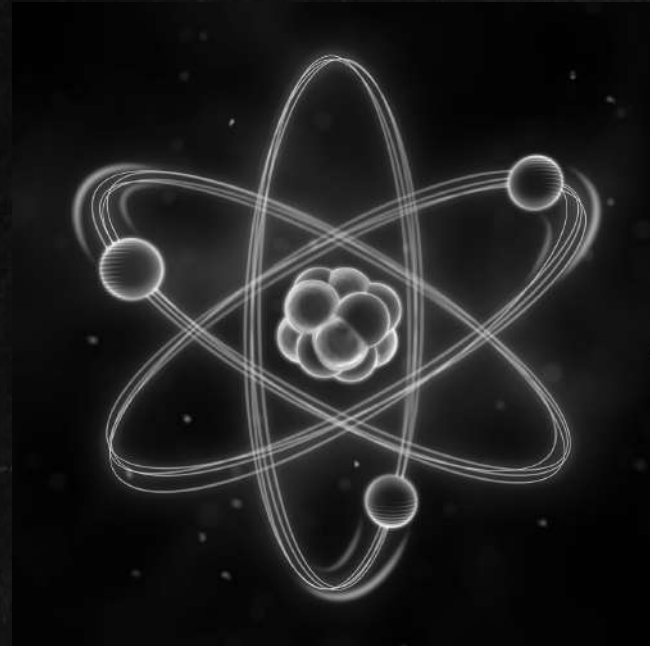
Emotsioonid ja vaimne seisund

- Emotsionaalse IQ ja pidur
- Tunded ja mõtted maailmast
- Leevendab traumeerivaid sündmusi (unenäod)

REM unenägude avastused

Küsimus

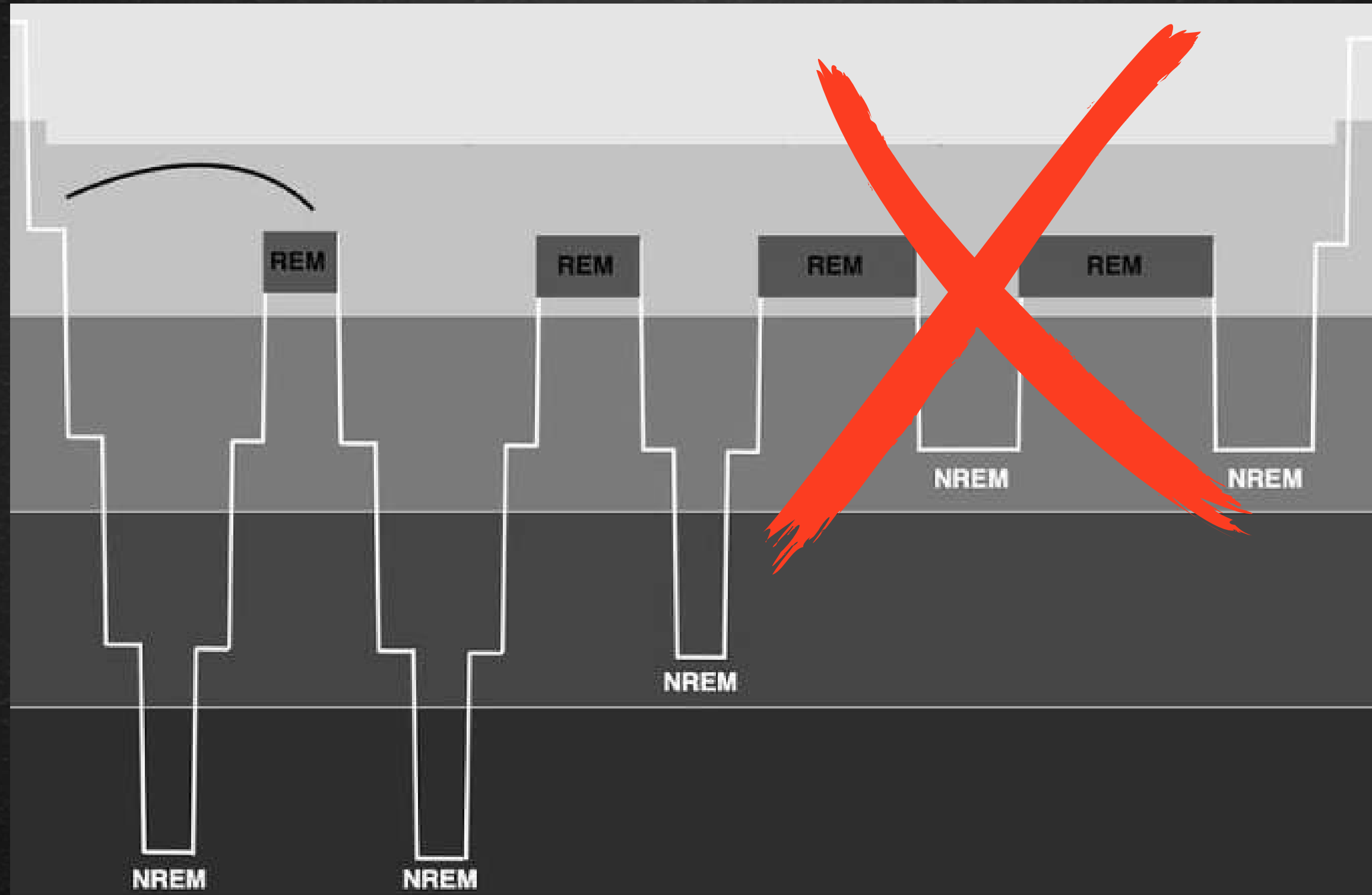
Sa magad tavaliselt kell 23-7

Pead aga ärkama kell 5

Kaotad unest **25%**?

Kaotad tegelikult 60-90% REM-und

Sa magad 8h

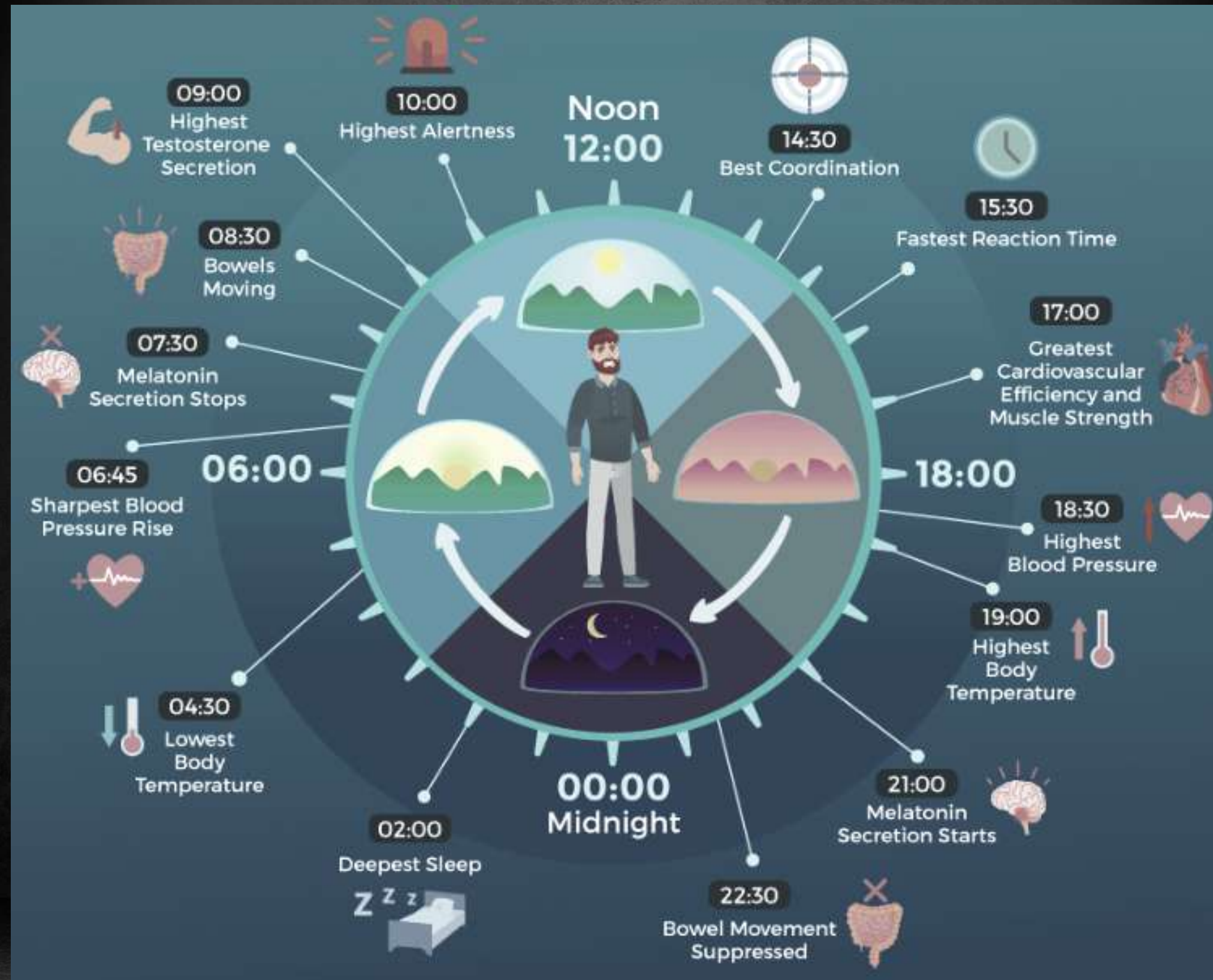
kl 01-09 või kl 23-07

Kas on vahet?

Aeg on oluline ka meie kehale

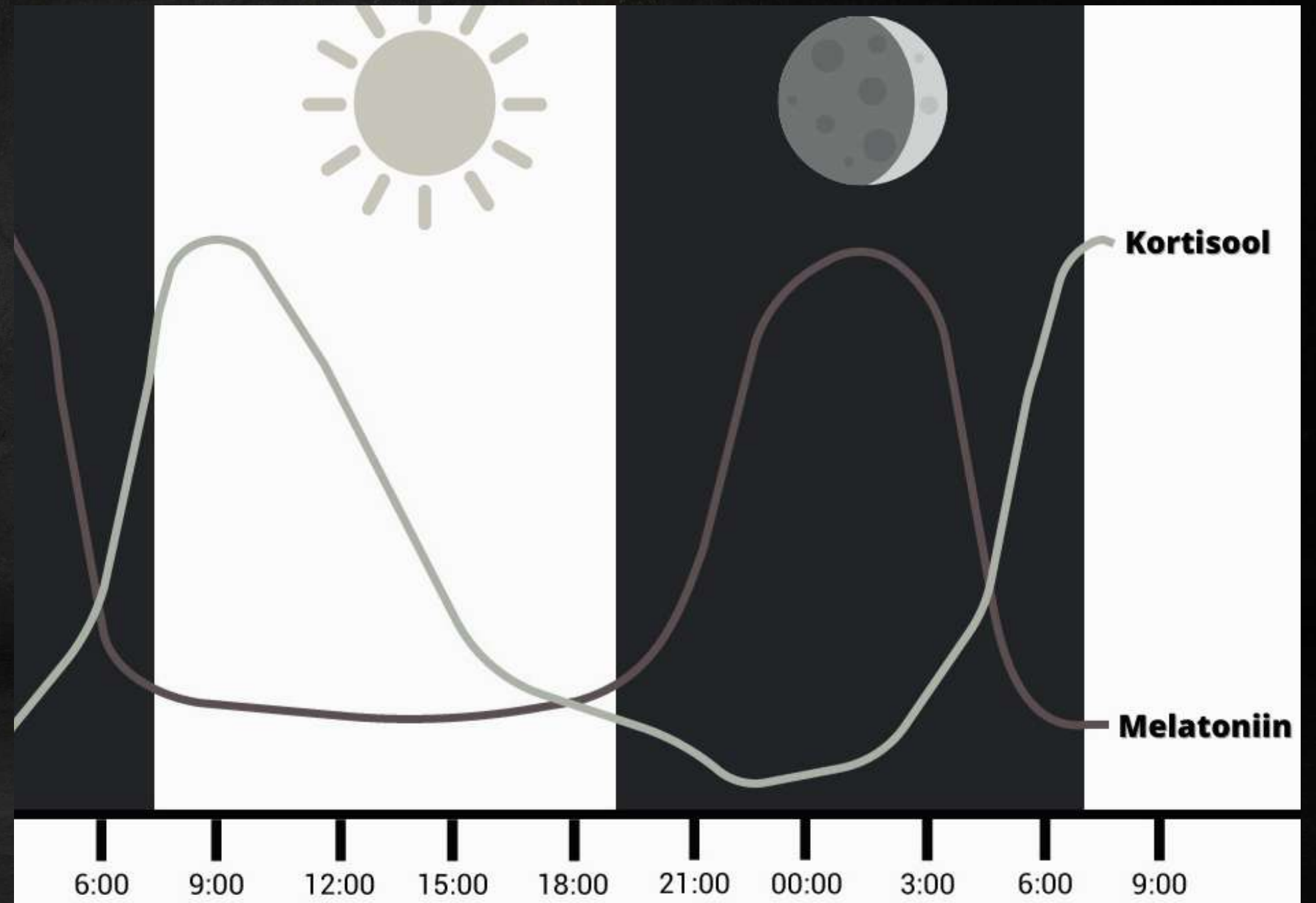

Ööpäevarütmi hormoonid on ajastatud

Hormoonid on sinu organismi keemilised käskjalad, mis mõjutavad sügavalt vaimset, füüsilist ja emotsionaalset tervist.

Unetundide täismagamine ei tähenda, et sa saad piisavalt kvaliteetset und.

Tsirkadiaanirütmisuperkangelased

THE
BATMAN

Melatoniin
kl 21-02

SUPERMAN

Kasvuhormoon
kl 23-01

HULK

Kortisool
kl 03-09

Superkangelaste funktsioonid

Melatoniin

- Aitab sul uinuda (stardikohtunik)
- Reguleerib unestaadiume
- Kaitseb keha kahjustuste eest
- Reguleerib mikrobiomi
- Kaitseb oksüdatiivse stressi eest
- Aktiveerib ajus glümfaatilise puhastuse
- Mitokondrid (ja ATP) - energia, taastus
- Immuunsüsteem

Kasvuhormoon

- Aitab taastuda vaimselt ja füüsiliselt
- Kasvatab lihaseid
- Rakkude taastumine ja uuenemine
- Suurendab luutihedust
- Suurendab koormustaluvust
- Paremad energiatase
- Aitab põletada keharasva

Kortisool

- Aitab hommikul ärgata
- Aitab olla tegus ja aktiivne
- Reguleerib energiavahetust
- Aitab mälu moodustamisel
- Toetab mälu ja mõtlemisvõimet
- Reguleerib veresuhkrutaset
- põletikuvastase toimega
- Reguleerib vererõhku

Magamise ajastusest sõltub immuunsüsteemi tugevus

Kõige tugevam immuunkaitse toimub tänu melatoniini ja kasvuhormoonile N3 unestaadiumil.

Sinu kõige võimsam bioloogiline relv NK-rakud (*natural killer cells*)

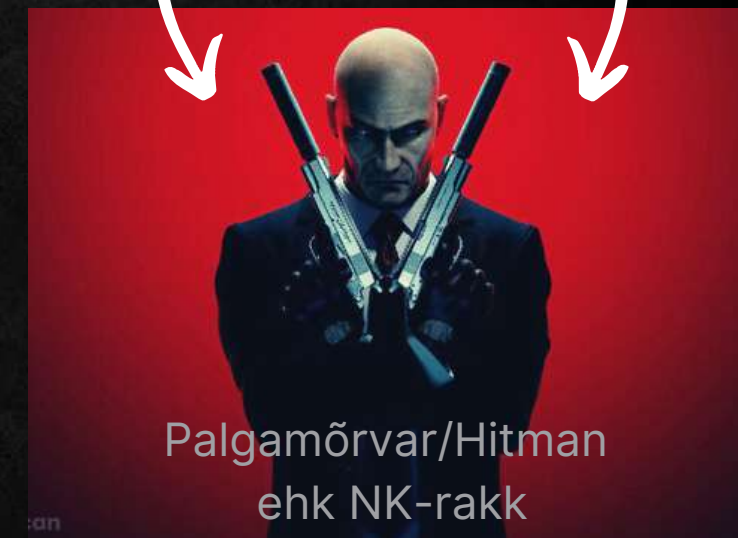
- seeninfektsioonid
- patogeenid
- viirused
- kasvajakud
- vähirakud

Kui inimesed magasid kl 03-07 (4h) kaotati 72% immuunsüsteemi tapjarakke.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7871104/>

Kui 19-21 aastased olid 24h ja 48h magamata vähenes NK-rakkude arv vastavalt 37% ja 31%. Peale väljamagamist taastus.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11382891/>

Kuidas magasid enne külmetushaigust?

Uuring 164 inimest / 7 päeva

5h vs 7h ja rohkem ööund

Tulemus:

5h maganud inimesed nakatusid viirusesse
45% tõenäosusega 7h ja rohkem ainult **18%**.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26118561/>

Uni on sinu ajupesu ja värskenduskuur

Igal öösel N3 staadiumil eemaldatakse sinu ajust jääkproduktid.

Kui kehas on lümfaatiline, siis ajus glümfaatiline süsteem - melatoniini abiga aju puhastussüsteem.

Eemaldatakse toksilised jäätmed:
tau-valk ja beeta-amüloid.

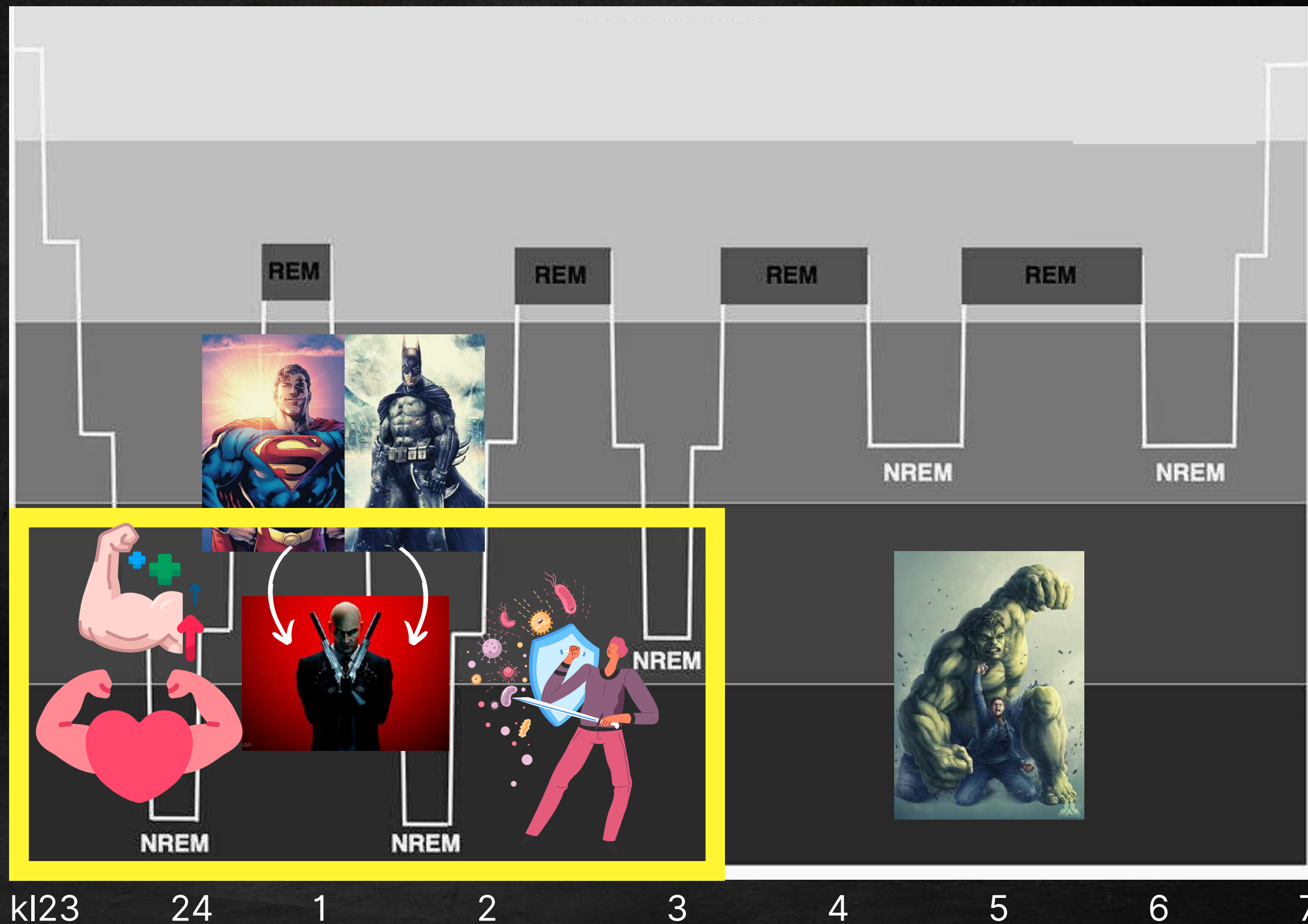
Mis rolli täidab öö esimene pool?

Ärkvel
beeta ajulained

N1 staadium
alfa
kerge uni (5%)
1-7min

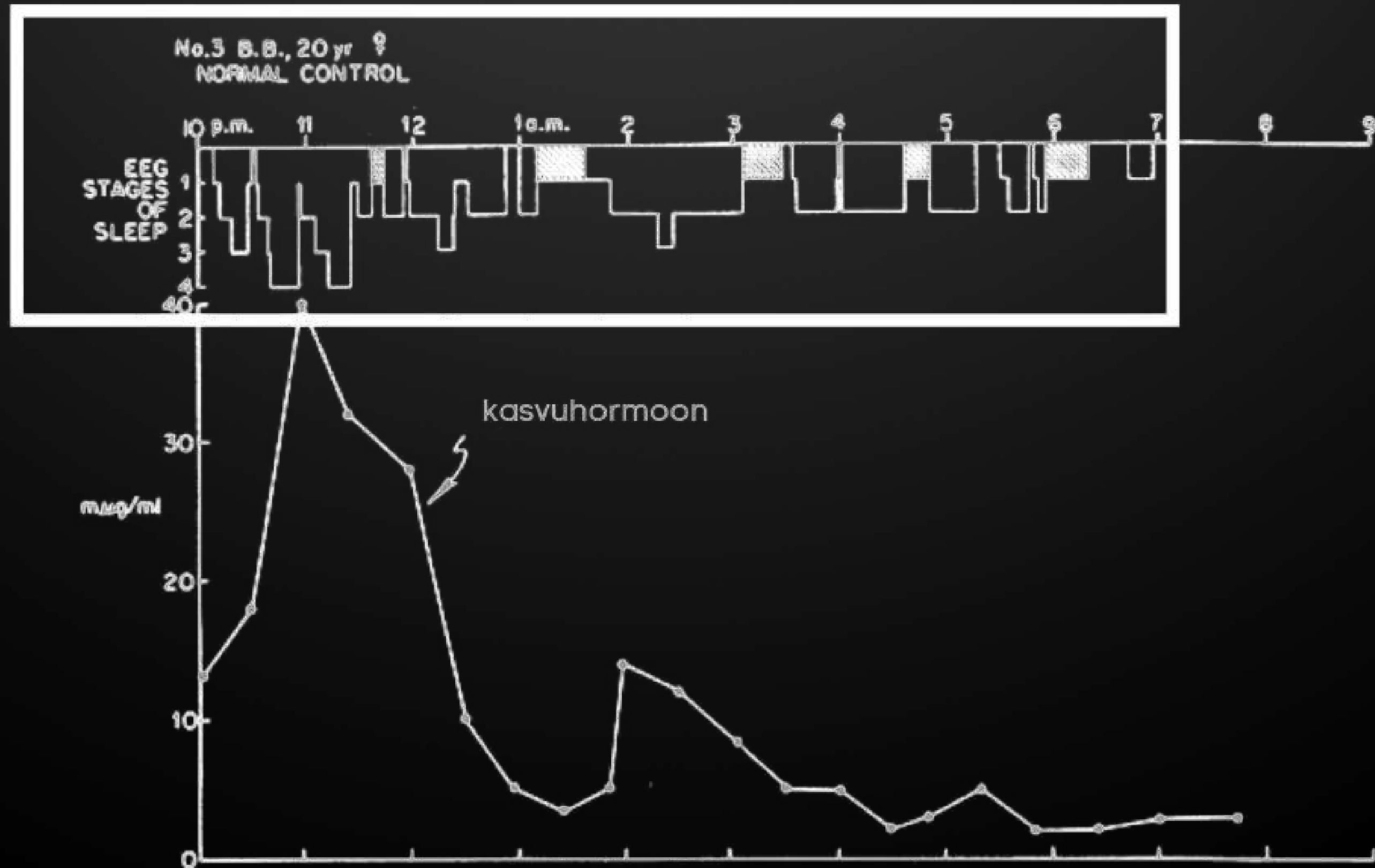
N2
teeta
sügav uni (45%)
10-25 min

N3
delta
kõige sügavam uni (25%)
20-40 min

Kasvuhormooni tootmine on ajastatud

Kasvuhormooni kõrgaeg saabub sinu unerežiimile kohaselt sügavas unes 90-minuti jooksul

N1 staadium

1-7min

N2
10-25 min

N3
delta
20-40 min

k123

24

1

2

3

4

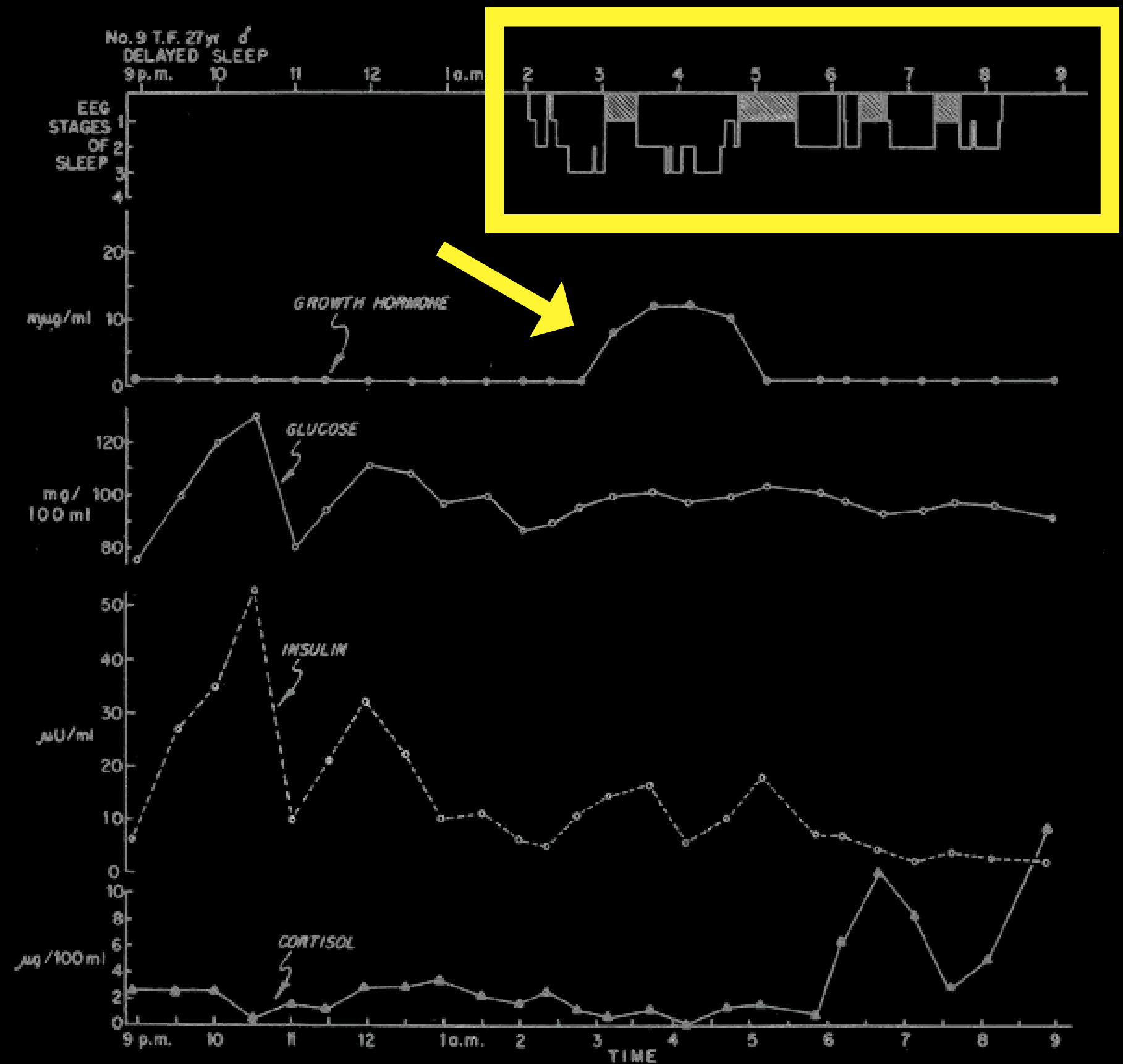
5

6

7

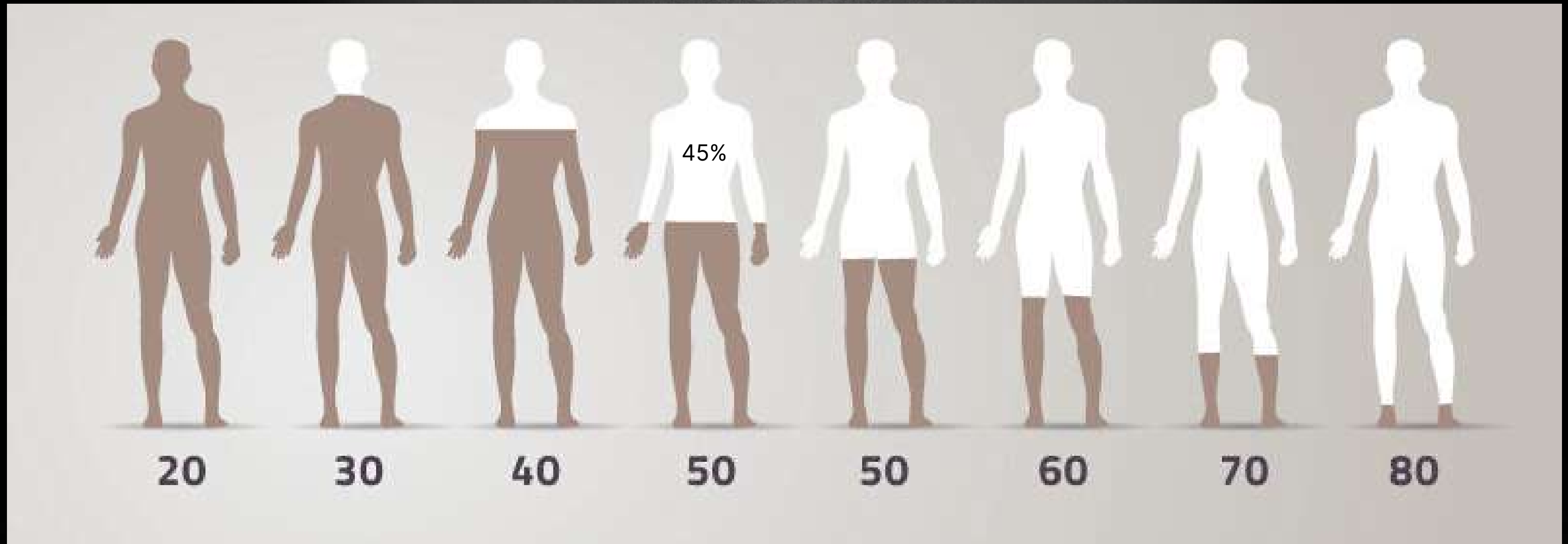

Hiljem magamaminek jätab sind ilma suurest kasvuhormooni eritusest

Kasvuhormooni tase langeb vanusega

Iga kümne aastaga langeb 15%

Igal superkangelasel on oma nõrkused

Kasvuhormooni krüptoniit ehk nõrgestav toimeaine:

Alkohol

Kõrge veresuhkur

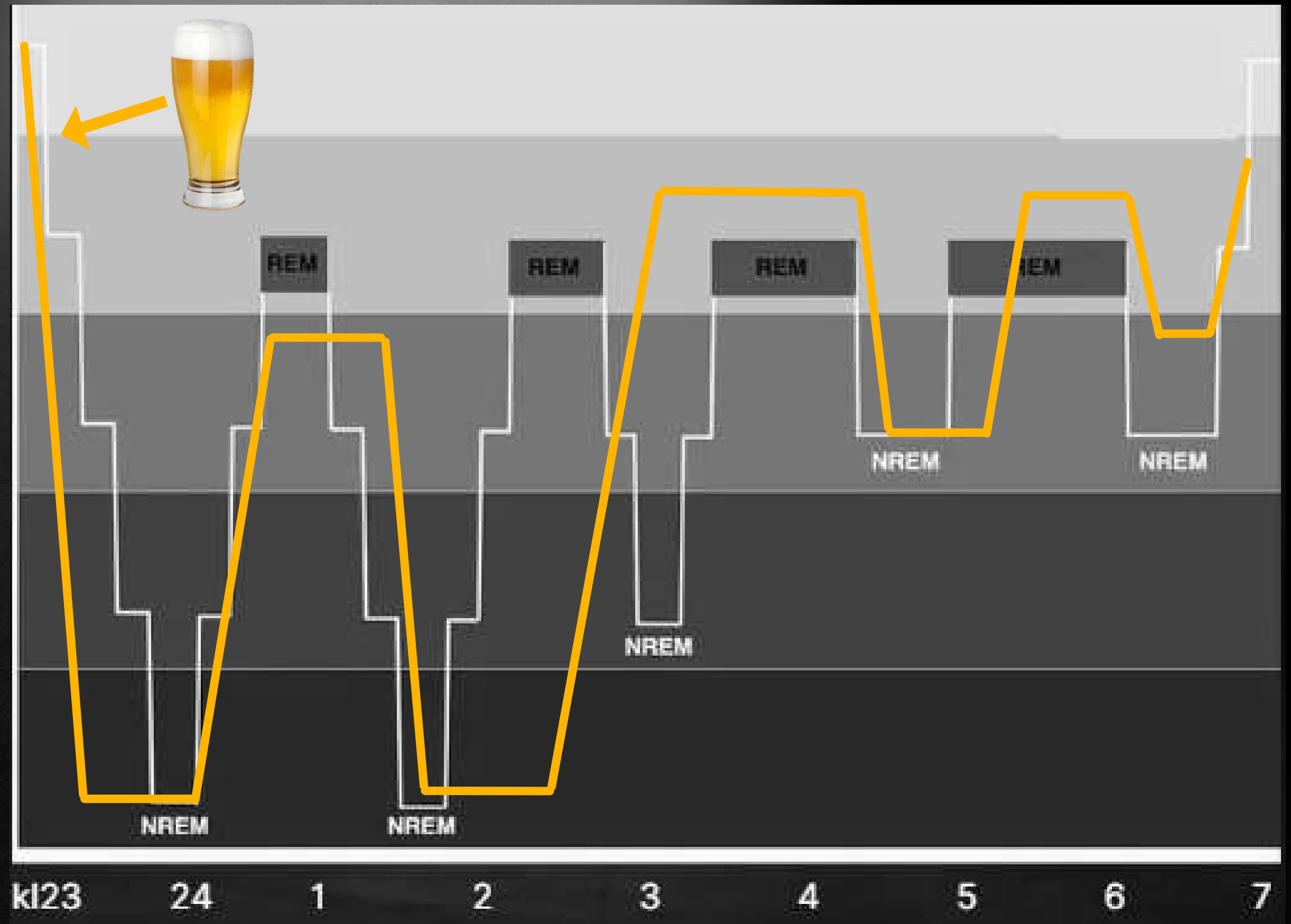

Kuidas alkohol mõjutab und

Alkoholi mõjul võib uinuda kiiresti, aga see ei too kvaliteetset und.

Alkoholis sisalduvad aldehüüdid on suurimad REM-une allasurujad.

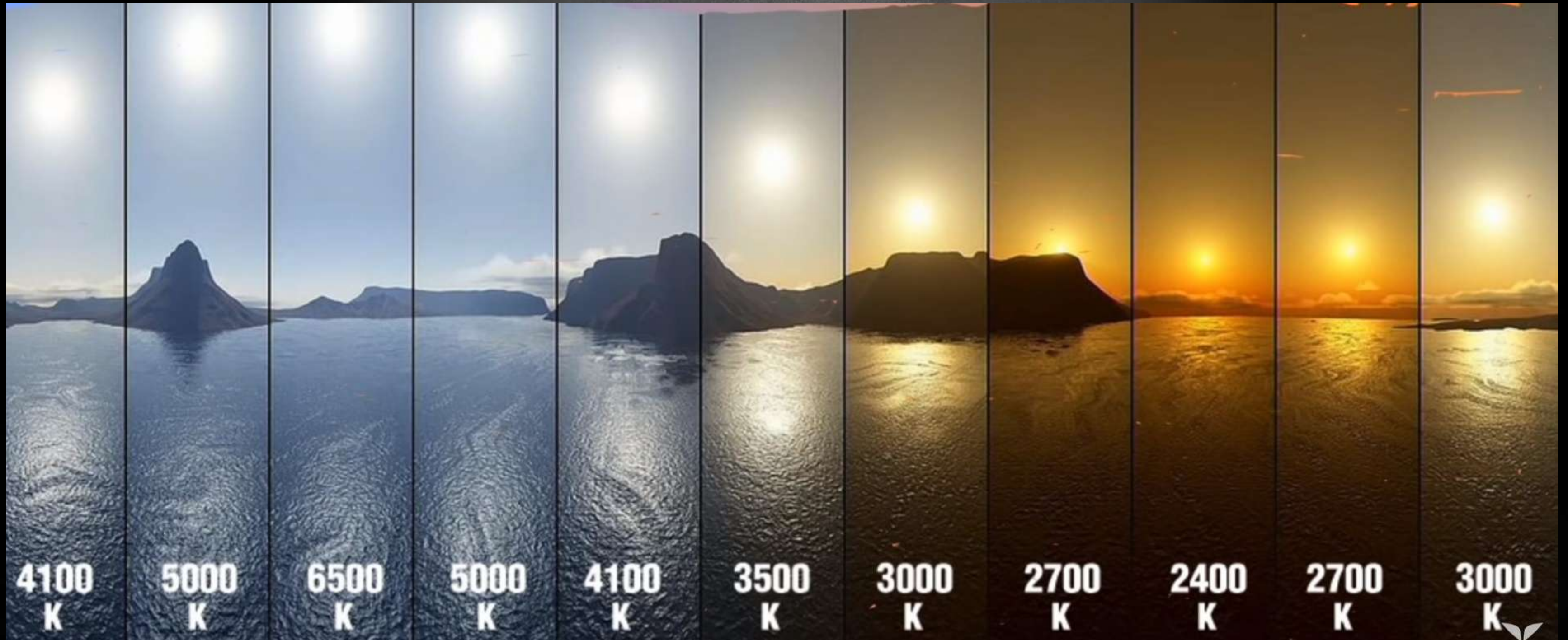

Raskusi õigel ajal uinuda?

Päikesevalgusel on erinev värvustemperatuur

Tehisvalgusel on samuti erinev värvustemperatuur

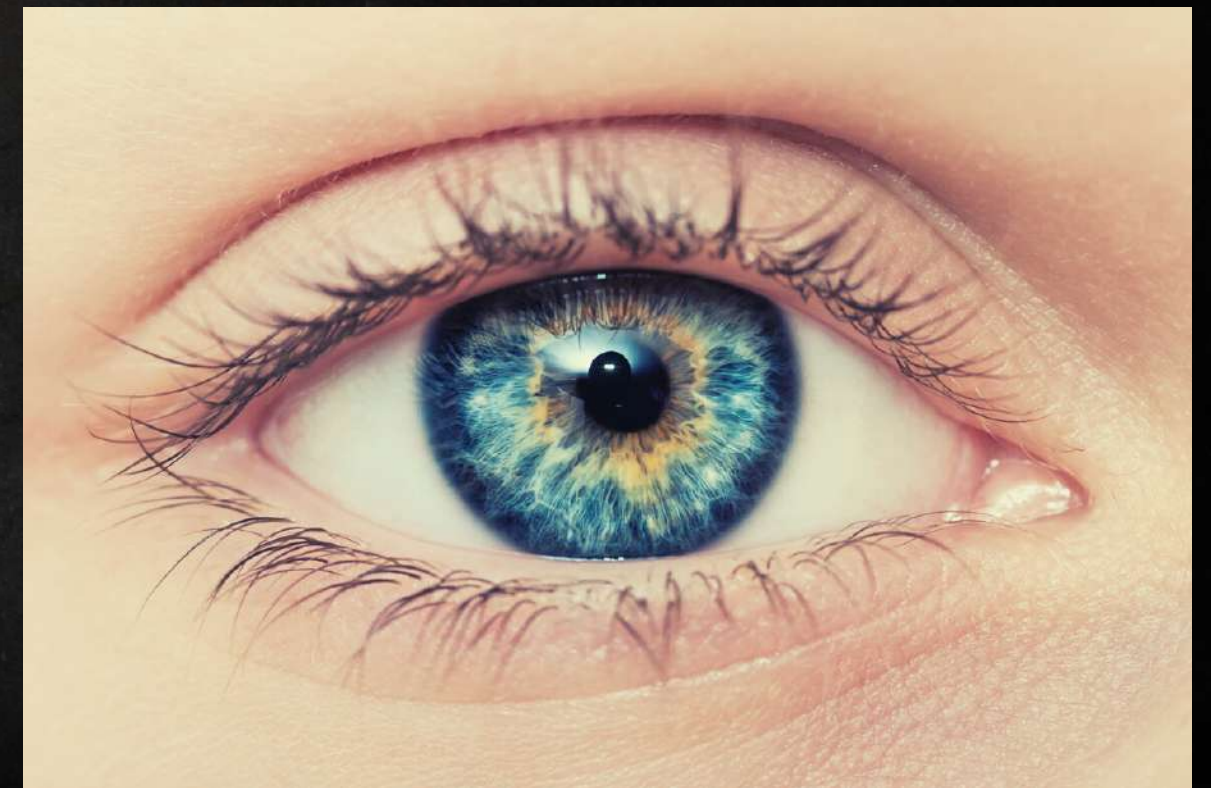
Meelte organitel esineb mitmeid ülesandeid

kuulmine ja tasakaal

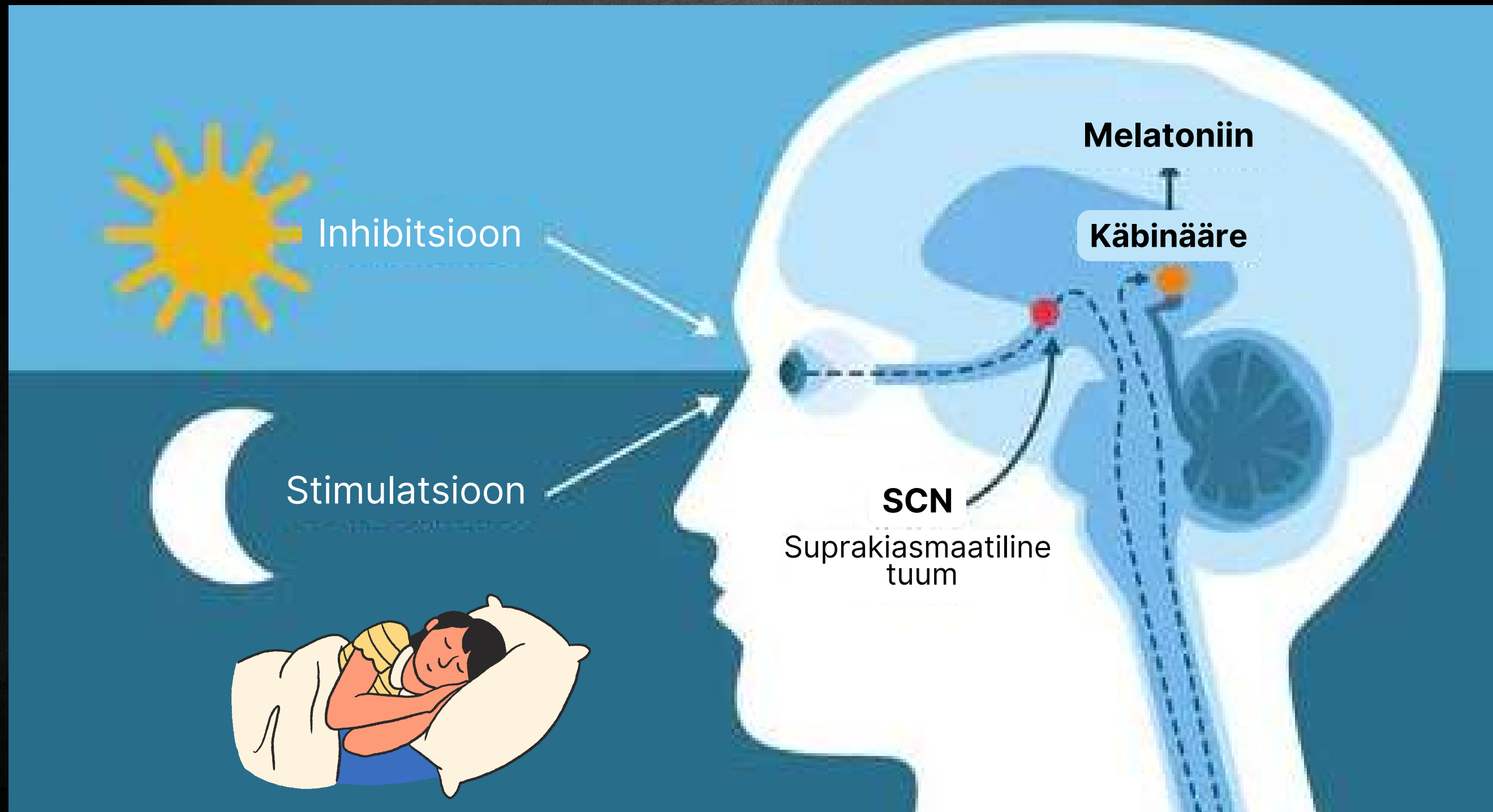
Lõhna tajude, soojendada ja
niisutada õhku

Nägemine ja valguse töötlemine
läbi valgusretseptorite

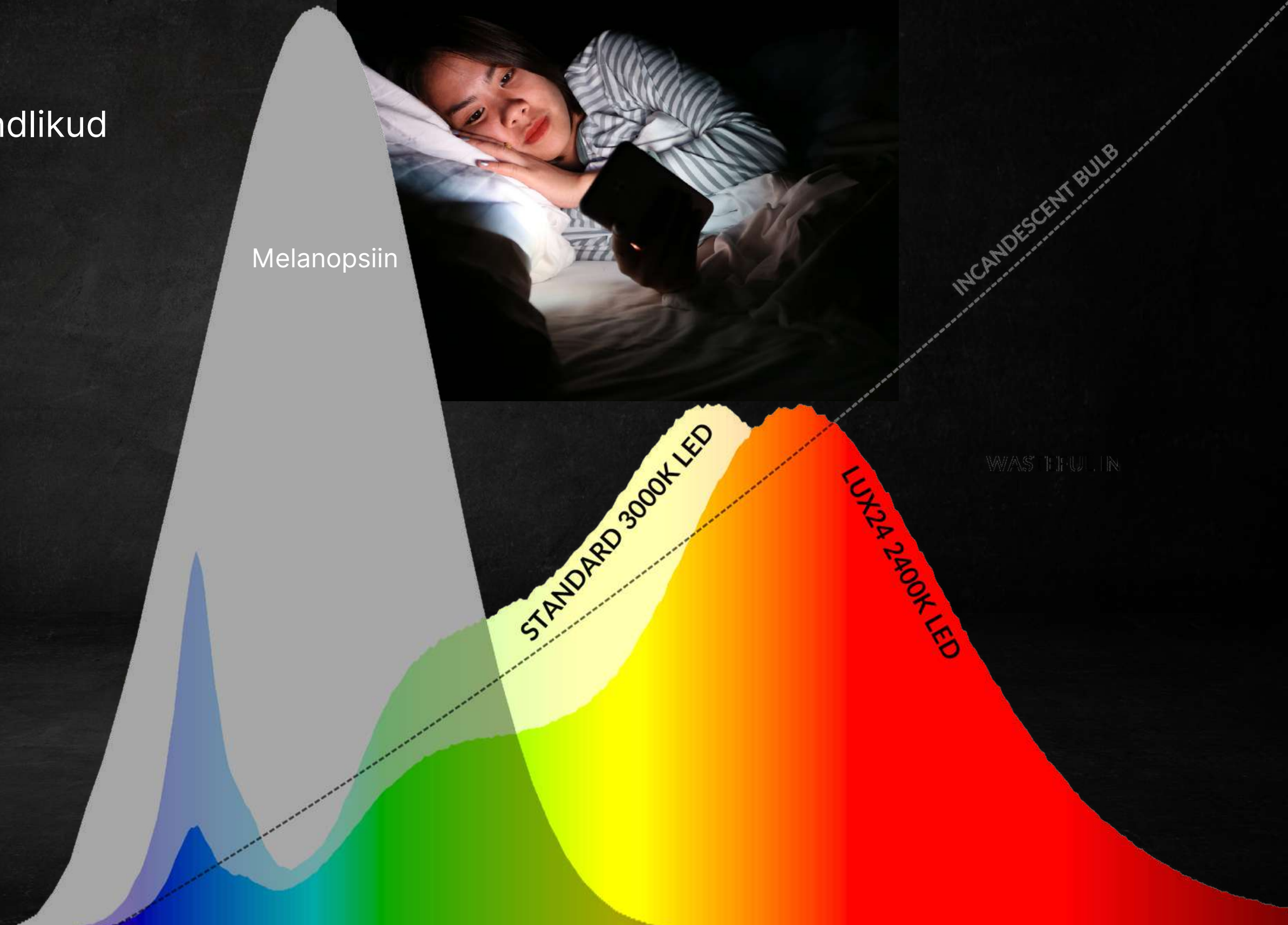
Silmad annavad infot ajule pimeduse ja valguse kohta

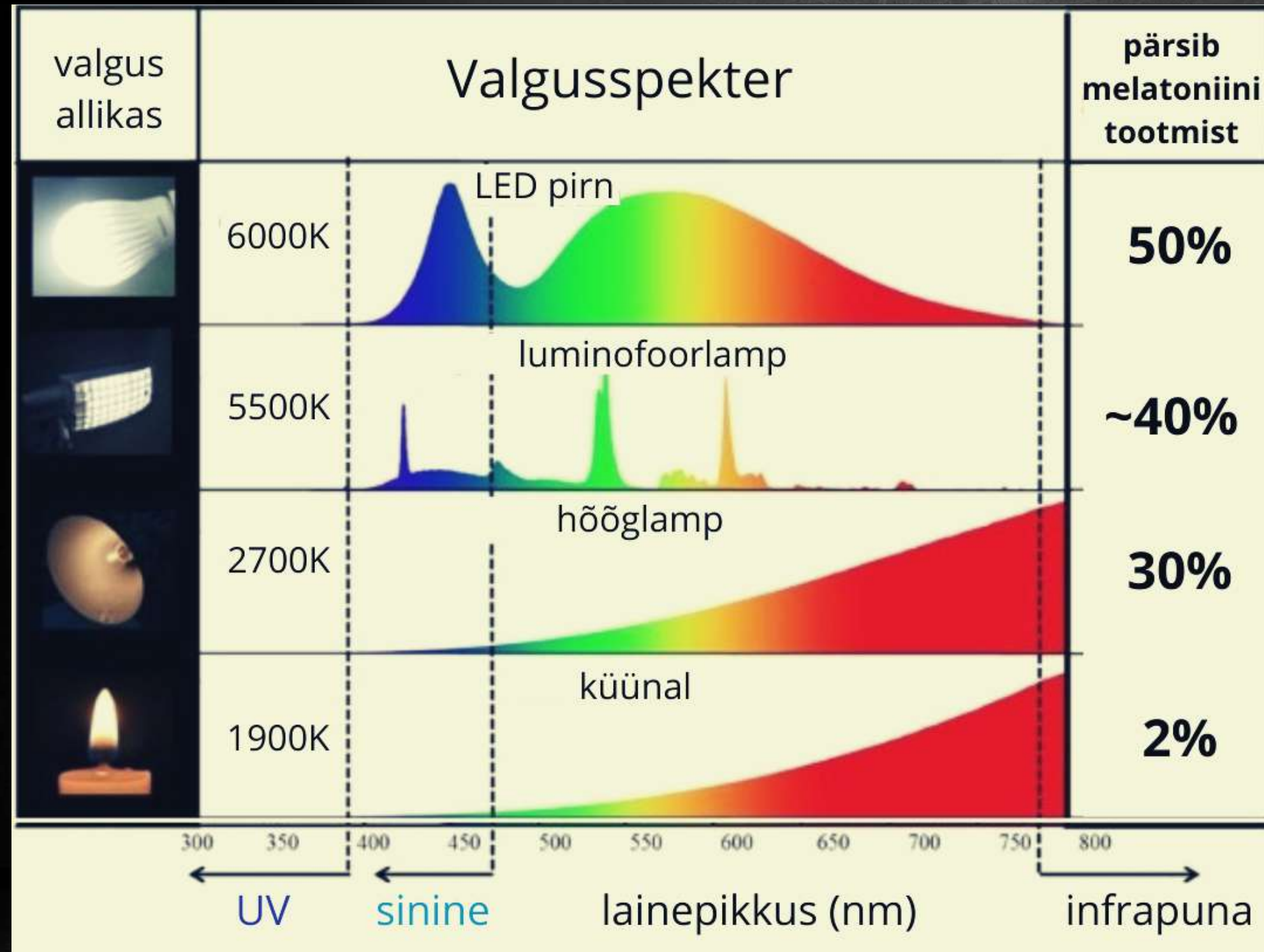
Melanopsiin - valgusoludest teavitamise mehhanismi

Melanopsiin - silmas paiknevad valgustundlikud rakud, mis stimuleerivad ärkvelolekut

Valgusallikad mõjutavad unehormooni tootmist

Õigel ajal uinumist takistavad tegevused

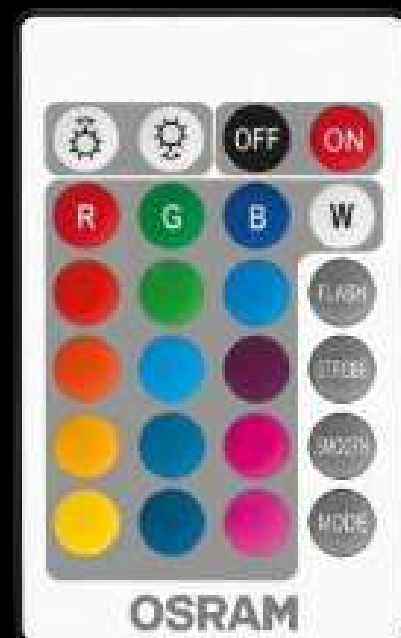
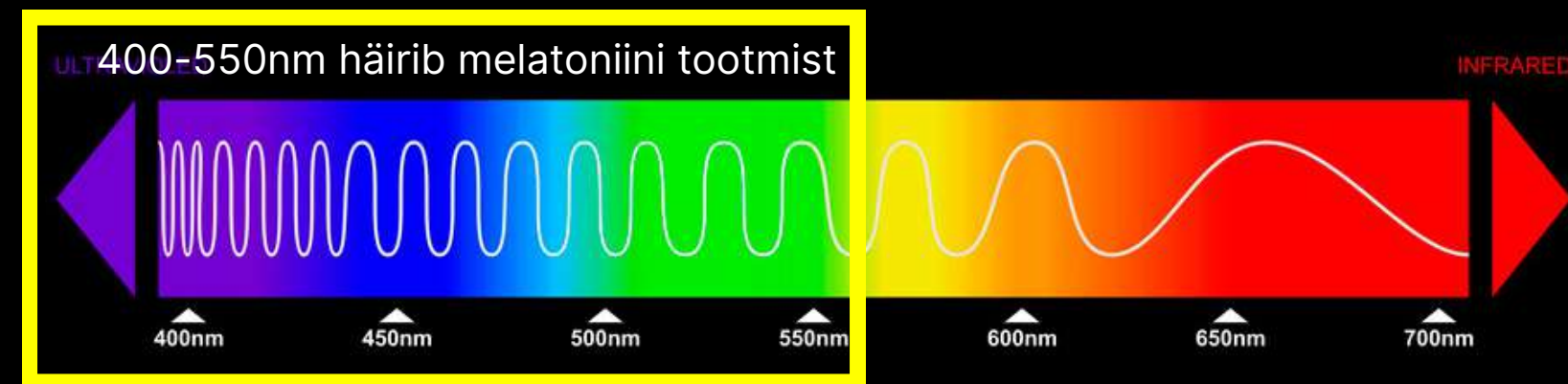

Too elu unesõbralikum punane valgus

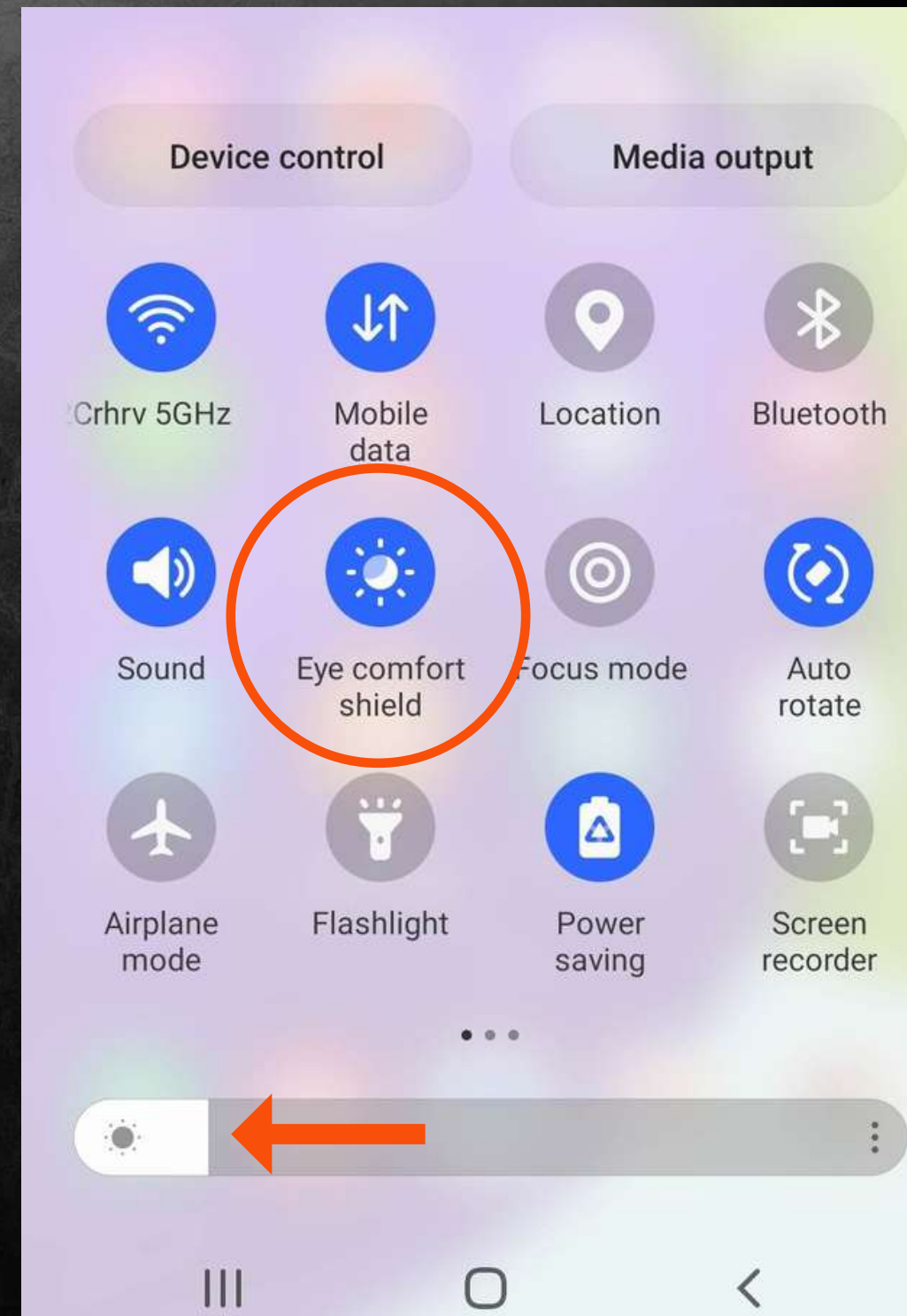

Häälestab kiiremini unele
Ei pärsi melatoniini tootmist
Hea raamatut lugeda kuni tekib uni

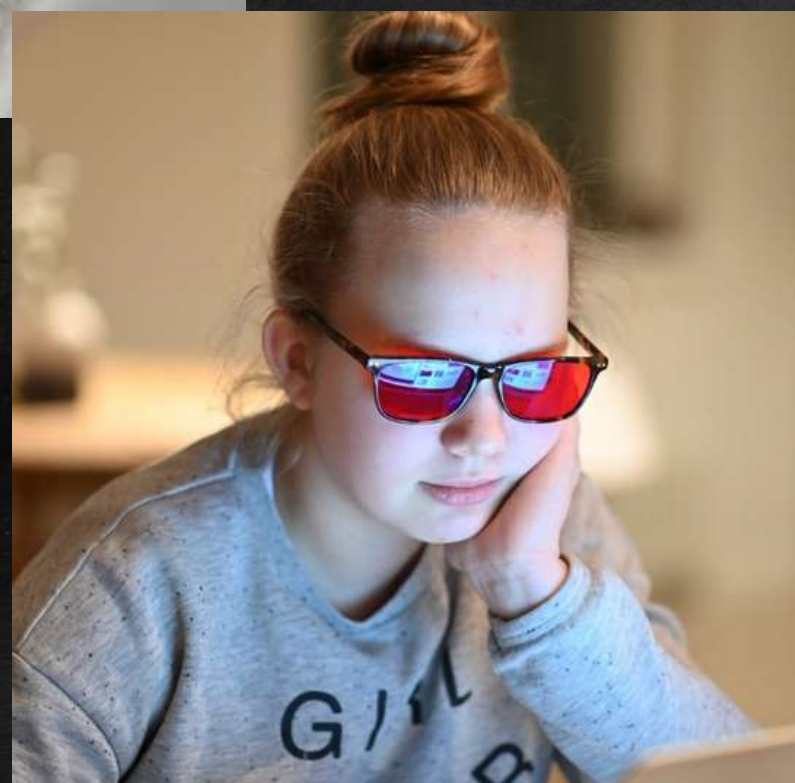
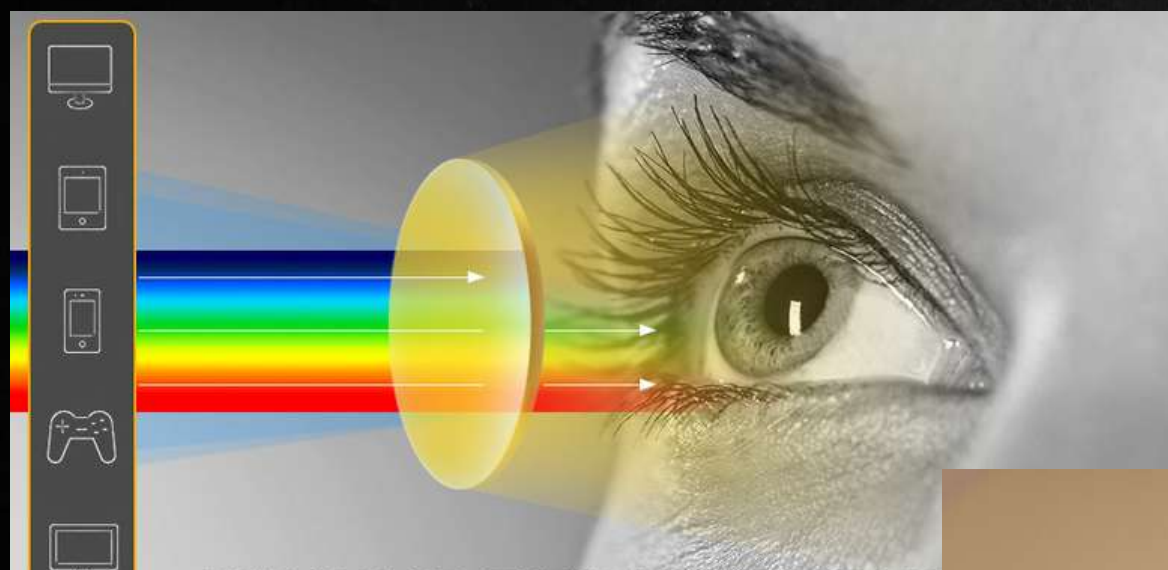
Vähenda telefoni eredust

Biohäkk - sinist valgust blokeerivad prillid (440-550nm)

Oranž või punakas klaas blokeerib melatoniini tootmist mõjutavad sinised ja rohekad valguskiired

Mõned võimalused ostuks

 horus·x

Horus koduleht

Prillide peale

Amazon: [Goiteia 380-500nm Blue Light Filter](#)

 true dark®
by Dave Asprey

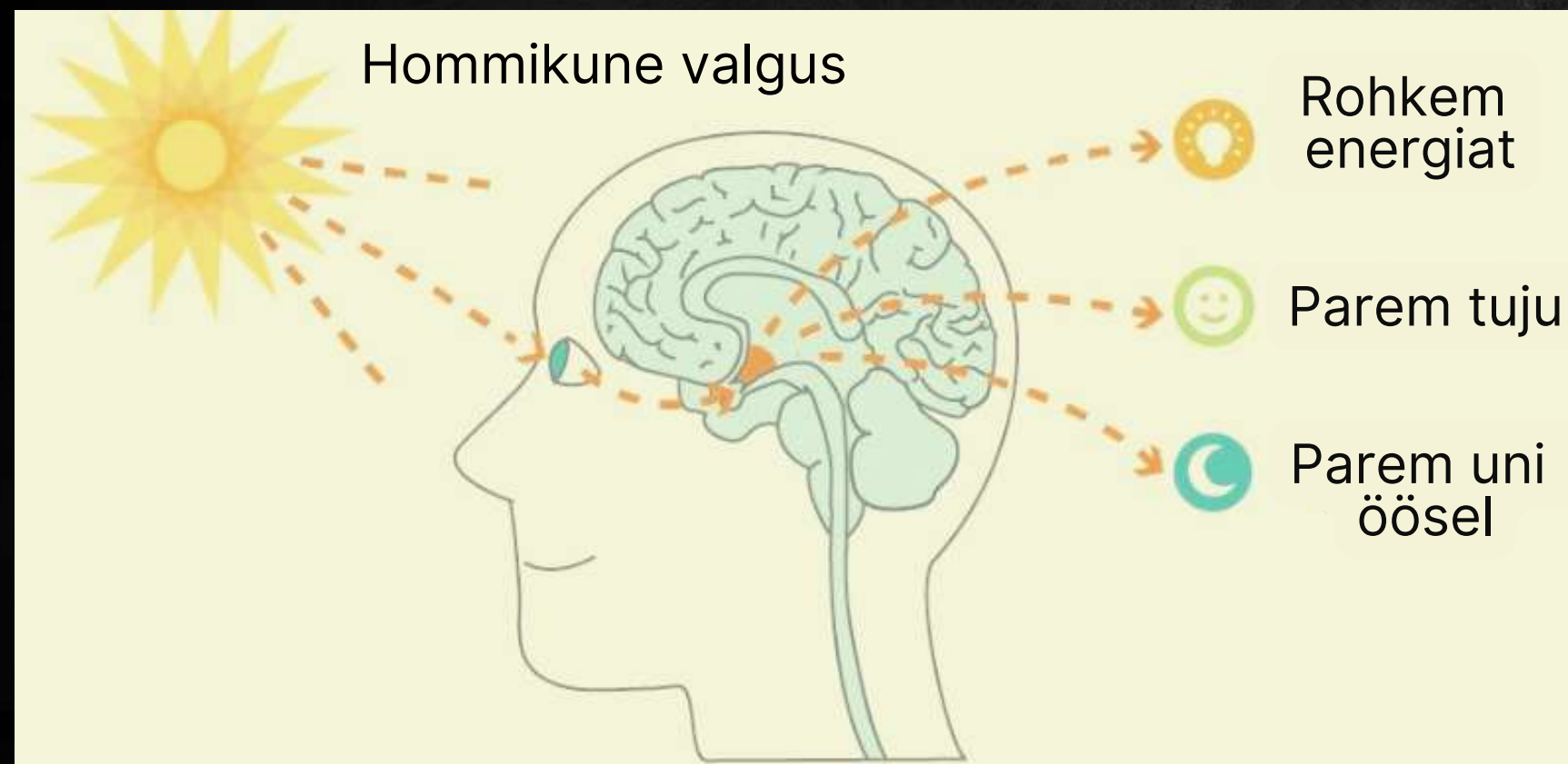
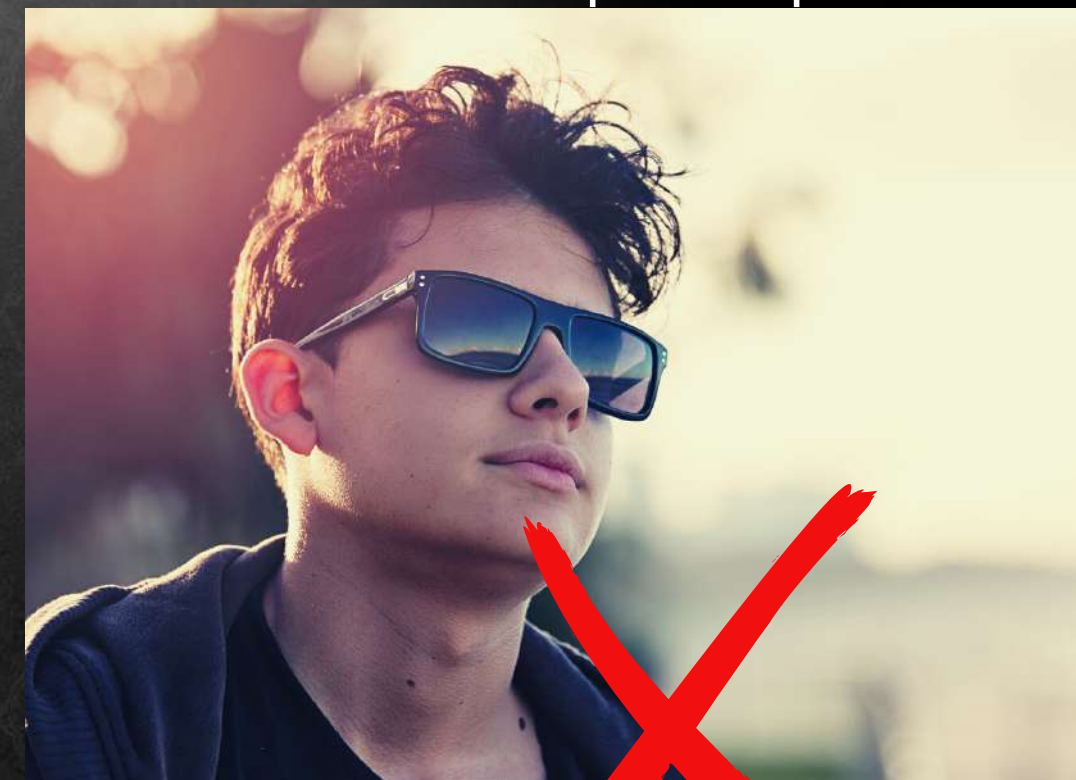

Päevavalgus äratab ja hoiab erksana

Väldi hommikul päikseprille

Energiajoogid ja uni

Kofeiin vähendab soovi magada

Unesurve - bioloogiline mehhanism mis tekitab tahet magada adenosini mõjul

Kofeiin ei anna energiat!

Kortisool
Adrenaliin
Dopamiin

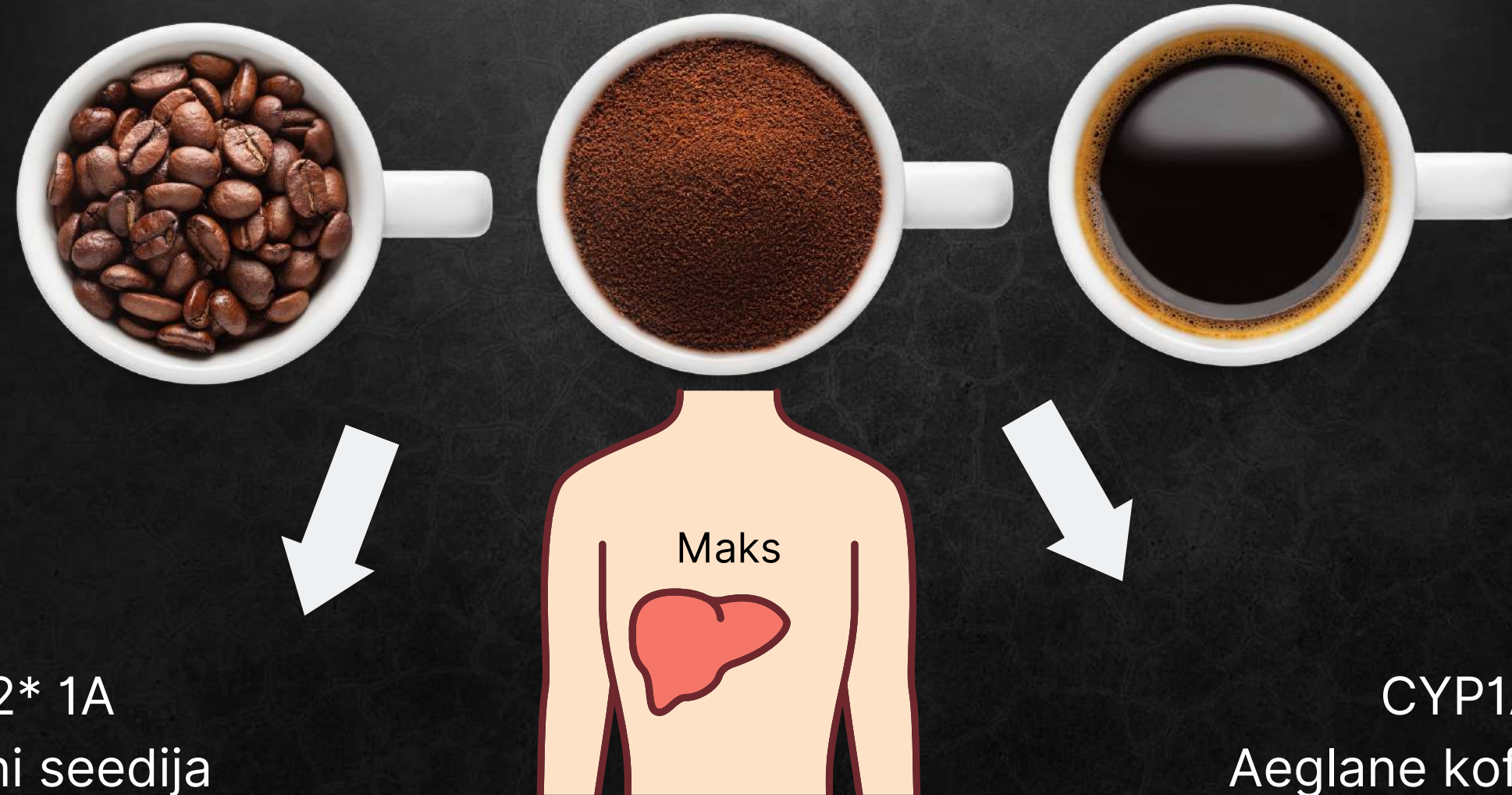

Kofeiin kaaperdab väsimuse tunde

Geneetika kofeiini lõhustamisel

CYP1A2* 1A Kiire kofeiini seedija

- Võib aidata kaasa sporditulemustele
- Kasulikud südame-veresoonkonna muutused
- Väiksem risk kõrgele vererõhule

CYP1A2* 1F Aeglane kofeiini seedija

- Sporditulemustes pole muutust või negatiivne efekt
- Suurem risk südamelihase infarkti
- Võib põhjustada probleeme vererõhuga

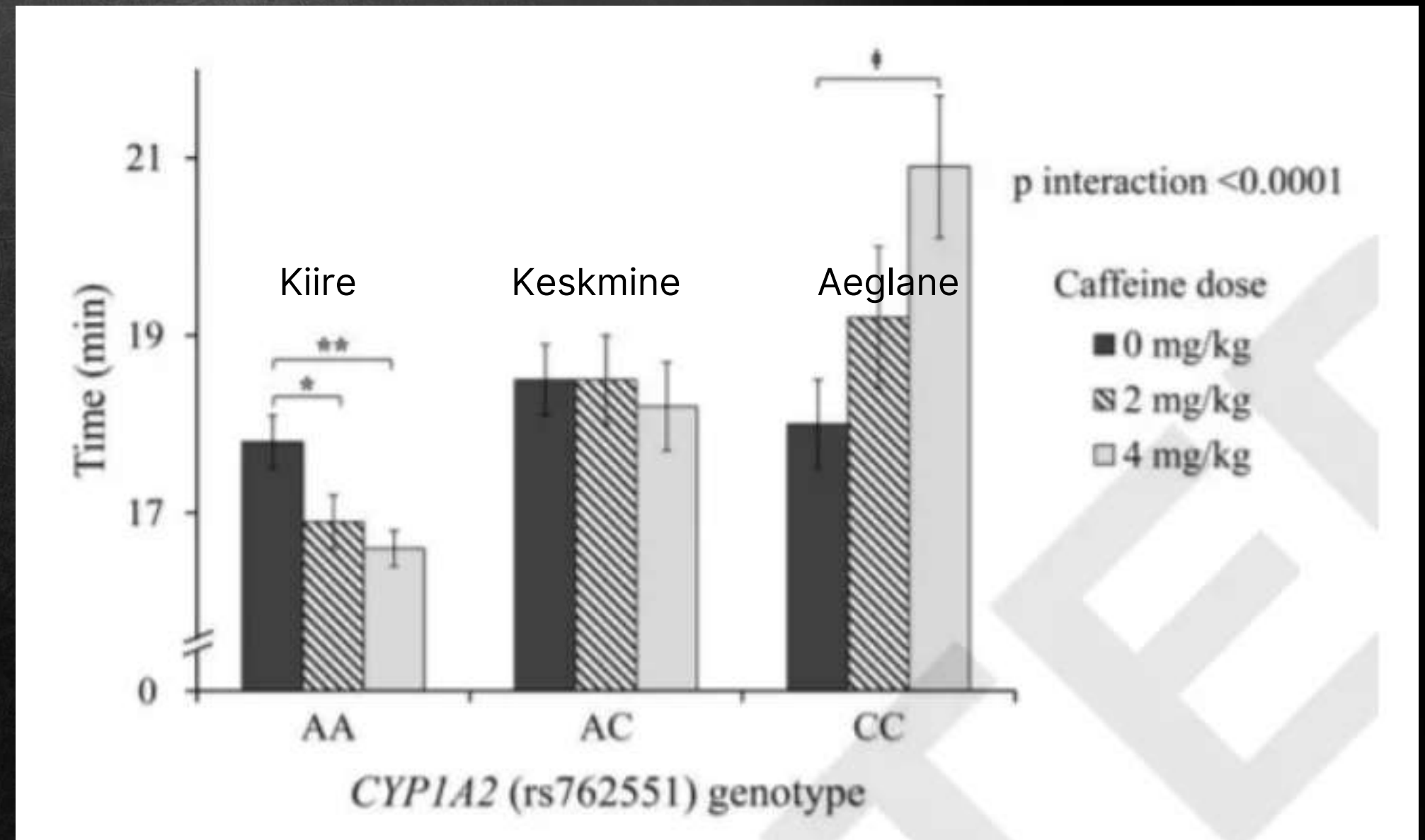
NB! Kõõgiviljad ja C-vitamiin kiirendavad kofeiini lõhustamist

Kofeiini mõju sporditulemustele

Kiire ainevahetusega seedijal (AA) paranes 10km ajaline sooritus.

Aeglasel seedijal (CC) kulus läbimiseks aga rohkem aega.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29509641/>

100mg kofeiini lõhustamiseks kehas võib kuluda **5-8h**.

80mg

160mg

2 x 40mg = 80mg

190mg

Ei suuda ärgata kohvita?

Hommikune kofeiinilaks "vastiku" külma dušiga?

- Treenib sind vaimselt
- Vähendab ärevust
- Kiirendab ainevahetust
- Aitab põletada keharasva
- Parandab verevoolu ja nahka
- Vähendab põletikutaset
- Vabastab õnnehormoone
- Parem energiavaheetus

Kortisool
Adrenaliin
Dopamiin

Fookus
keskendumine
Motivatsioon

Autonoomne närvisüsteem

PARASYMPATHETIC

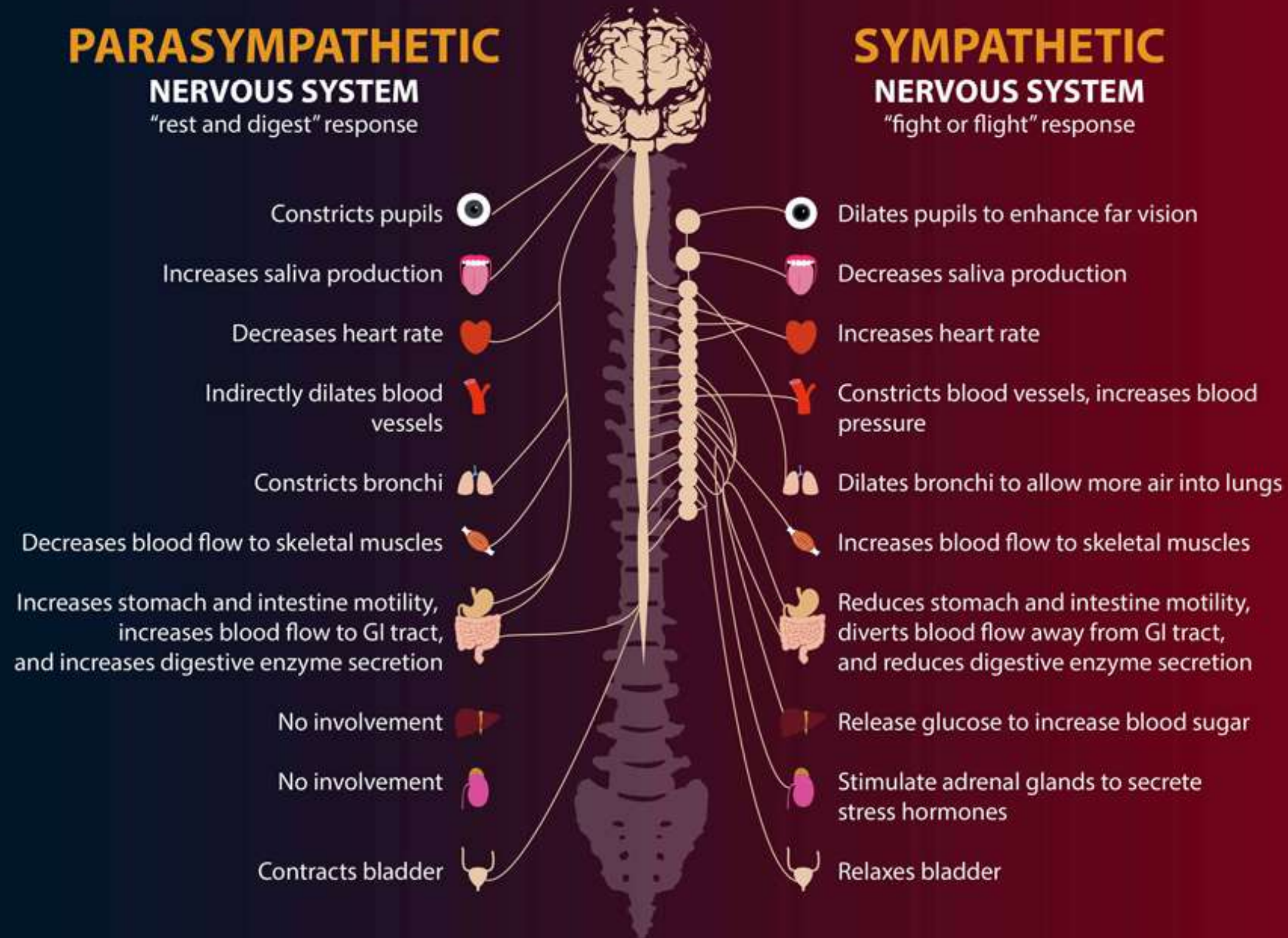
NERVOUS SYSTEM

"rest and digest" response

SYMPATHETIC

NERVOUS SYSTEM

"fight or flight" response

Rahuseisund:

- Puhkeolek
- Taastumine
- Lõõgastus

Aktiivne seisund:

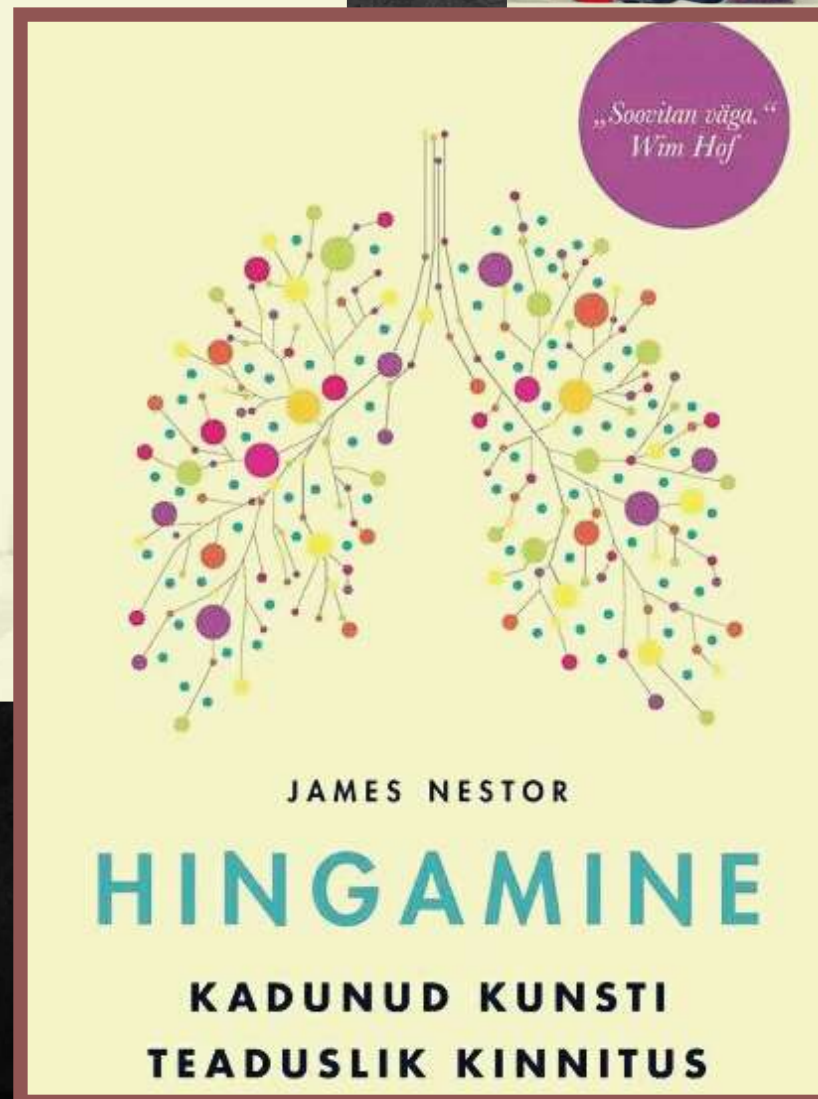
- Treening
- Stress
- Pinge
- Emotsionaalsus

Kortisool ↑

Adrenaliin ↑

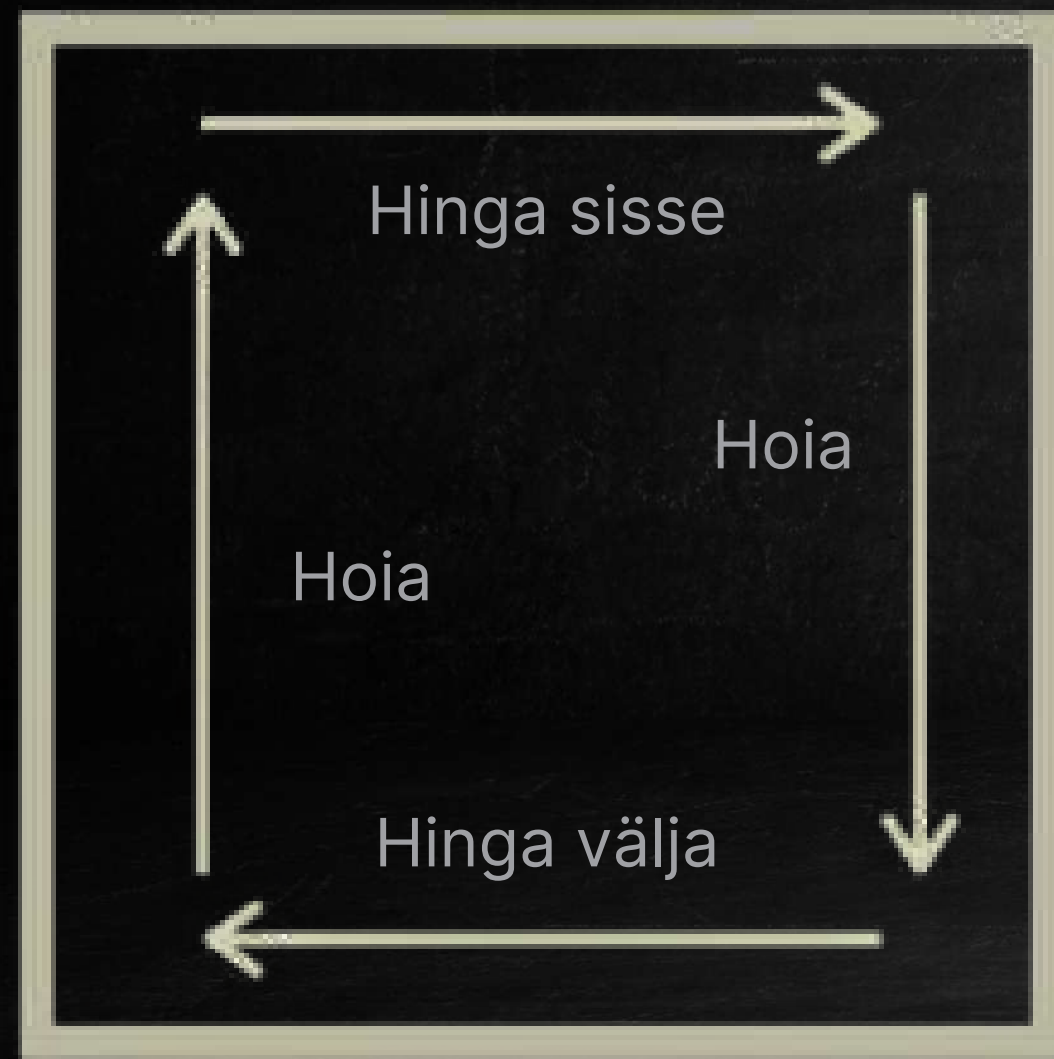
Hingamine on kõige kiirem viis keha lõõgastada

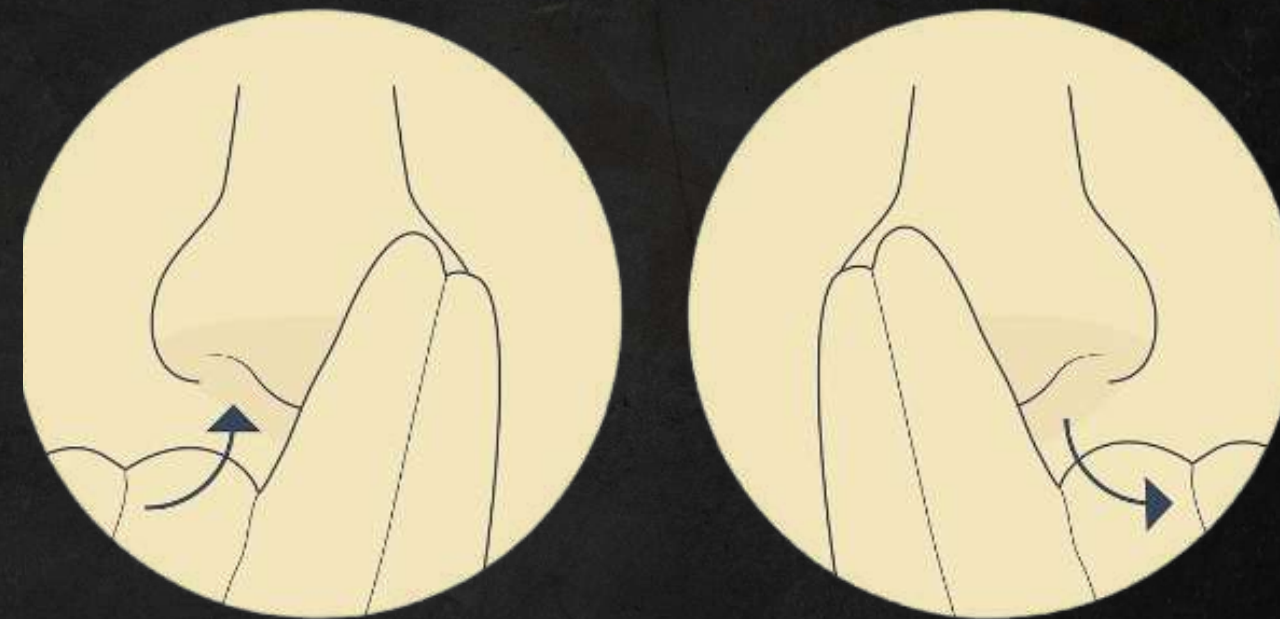

3 lihtsad hingamisharjutust närvisüsteemi rahustamiseks

Kasti hingamine
4,8 või 12 sekundit

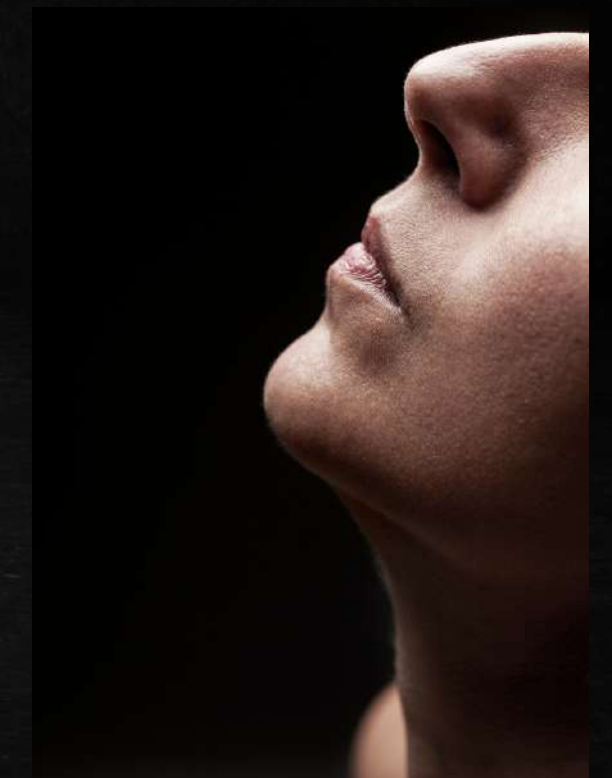
Vahelduv ninasõõrme hingamine

Hinga sisse 5 sekundit

Hinga välja 8 sekundit

1. Läbi nina sissehingamine (pikalt)
2. Hetkeline paus ja siis jätkad lõpuni sissehingamist
3. Pikalt väljahingamine

Keha lõõgastavad tegevused, mis soodustavad magamist

Saun

Massaaž

Rullimine

Akupunktuuri matt

Kuum dušš

Jooga või venitamine

Und soodustavad toidulisandid

Kontrolli toidulisandite mõju [EXAMINE.COM](https://www.examine.com)

Ashwagandha

- Vähendab ärevust
- Leevendab stressi
- Langetab kortisooli

Magneesium glütsinaat

- Lõdvestab keha ja lihaseid
- Toetab südametegevust
- Üle 300 protsessi juures

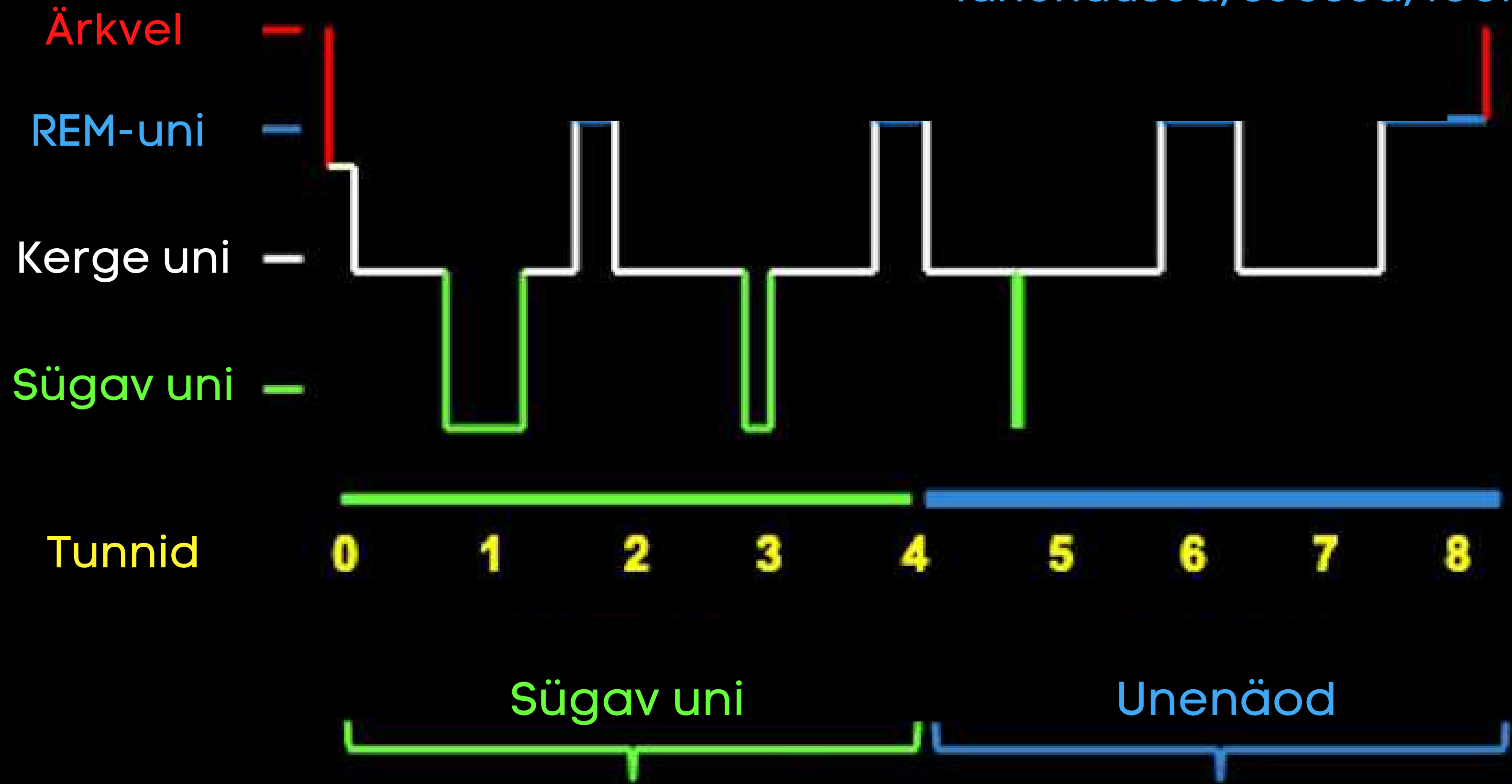
Gaba

- Vähendab aega uinumiseks
- Rahustab närvisüsteemi
- Lõõgastab "mõistust"

Füüsiline parandus
faktid, mälu, motoorika

Emotsioonid, tunded, mõtted,
lahendused, seosed, fookus

Hea une harjumused

1. Söömine ideaalis lõpetatud 2h varem
2. Su organism tahab regulaarsust. Kindel unegraafik (kl23)
3. Kl22-22.15 hakka pöörama valgusele tähelepanu (lambid, telefon)
4. Aju stimuleerivad tegevused arvutis või mängukonsoolis lõpetada
5. Lõõgastavad tegevused kehale ja ajule (kuum dušš, rullimine, venitused)
6. Kl22.30 voodis lugemine, jooga nidra, hingamispraktika
7. Kl 22.50 tuled kustu ja magama

Uni on kui kooselu

Aitäh kuulamast

Jälgi mind ka

https://www.instagram.com/timo_oja/

